

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

Pedagogická fakulta

Katedra společenských věd

Diplomová práce

**Prospěšnost přípravných tříd pro žáky ze sociálně
znevýhodněného prostředí z pohledu učitelů,
asistentů přípravných tříd a učitelů na prvním
stupni ZŠ**

Vypracoval: Bc. Ondřej Pospíšil

Vedoucí diplomové práce: Mgr. Anna Maršíková, M.A.

České Budějovice 2016

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem svou bakalářskou práci vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury. Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v plném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

V Českých Budějovicích dne 25. dubna 2016

.....

Ondřej Pospíšil

Poděkování

Děkuji Mgr. Anně Maršíkové, M.A. za její rady, které mi byly přínosem, a za vedení mé diplomové práce. Také bych chtěl poděkovat všem respondentům účastnících se na mém výzkumu za jejich ochotu a umožnění realizace mé diplomové práce.

Anotace

Cílem této diplomové práce je zjistit prospěšnost a fungování přípravných tříd, které navštěvují děti ze sociálně znevýhodněného prostředí. Hlavním kritériem pro posuzování prospěšnosti těchto tříd bude hodnocení učiteli, asistenty přípravných tříd, ale také hodnocení učiteli na prvním stupni ZŠ, kteří měli tu zkušenost, že učili žáky, kteří prošli přípravnou třídou. Práce se především zaměřuje na žáky ze sociálně znevýhodněného prostředí, ale bude také porovnávat rozdílnost v úspěšnosti při nástupu na ZŠ se žáky, kteří ze sociálně znevýhodněného prostředí nepochází.

V úvodní části práce je popsána a charakterizována oblast přípravných tříd v českém školství, obsazování těchto tříd žáky z různých prostředí a uvádí nás do problematiky vlivu přípravných tříd při úspěšném vstupu na základní školu. Praktická část práce je zaměřena na konkrétní hodnocení prospěšnosti přípravných tříd vybranými učiteli. Autor povede rozhovory s pedagogickými pracovníky z vybraných základních škol v Jihlavě (práce tak bude případovou studií a svým zaměřením bude přímo navazovat na bakalářskou práci autora), případně sebraná kvalitativní data doplní o informace získané kvantitativní metodou sběru dat dotazníky.

Klíčová slova: přípravný ročník
 prospěšnost
 sociálně znevýhodněné prostředí
 učitel, žák, rodič
 základní škola

Annotation

The aim of the diploma thesis is to determine the benefits and the function of the preparatory class for children from socially disadvantaged environment. The main criterion for the benefits of the preparatory class will be the assessment of teachers and assistants of the preparatory class but also the assessment of the teachers from primary school, who had the experience with teaching children who participated in the preparatory class. This thesis is mainly focused on students from socially disadvantaged environment but it will also compare students from socially disadvantaged environment with students from regular environment.

Preparatory classes in the Czech educational system and the participation of students from different social environment in these classes is described and characterized in the first part of the thesis and it presents the issue of the influence of preparatory year for the entry to primary school. The practical part of the thesis is focused on the assessment of benefits of preparatory classes from chosen teachers' point of view. The author will make interviews with pedagogical workers from chosen schools in Jihlava (the thesis will be partly case study and it will follow the bachelor thesis of the author). The qualitative data will be refilled with the information from quantitative research (questionnaires).

Key words: preparatory year
benefits
socially disadvantaged environment
teacher, pupil, parent
primary school

Obsah

1 ÚVOD.....	8
2 ROMSKÁ POPULACE.....	9
2.1 Stereotypy u romské populace.....	9
2.2 Odloučení Romů od majoritní společnosti	10
2.3 Romská rodina	11
3 VZDĚLÁVÁNÍ ROMŮ V ČESKÉ REPUBLICE.....	12
3.1 Romové v české škole.....	12
3.2 Podněty ovlivňující dosažené vzdělání Romů	14
3.3 Neúspěšnost romských dětí ve škole	16
3.4 Národnostní školství	18
3.5 Strategie Ministerstva školství pro zlepšení vzdělávání romských dětí	20
3.6 Druhá směna	21
3.7 Předškolní vzdělávání romských dětí	21
4 PŘÍPRAVNÉ TŘÍDY	26
4.1 Legislativa pro přípravné třídy	26
4.2 Základní informace	27
4.3 Výhody a nevýhody přípravných tříd	30
4.4 Nezbytnosti potřebné k udržení dobrého prospěchu v přípravné třídě.....	31
4.5 Podmínky pro zřizování přípravných tříd.....	32
4.6 Výuka romských dětí v přípravných třídách.....	33
4.7 Včasná péče	35
4.8 Romský pedagogický asistent.....	37
4.9 Přípravné ročníky na Slovensku	38
4.10 Desatero pro rodiče dětí připravujících se na nástup na ZŠ	39
4.11 Záznamový arch pro dítě v přípravné třídě.....	41
4.12 Očekávané výstupy RVP pro přípravné třídy	43
5 HODNOCENÍ PROSPĚŠNOSTI PŘÍPRAVNÝCH TŘÍD	45
5.1 Rozhovory.....	46
5.1.1 Respondent č. 1	47
5.1.2 Respondent č. 2.....	51
5.1.3 Respondent č. 3.....	53
5.1.4 Respondent č. 4.....	54
5.1.5 Respondent č. 5.....	55
5.1.6 Respondent č. 6.....	56
5.1.7 Respondent č. 7.....	59
5.2 Vyhodnocení rozhovorů	62

5.3 Doplnující informace	65
5.4 Dotazníky.....	65
6 ZÁVĚR.....	72
7 SUMMARY	76
8 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	80
9 SEZNAM PŘÍLOH.....	82

1 ÚVOD

Diplomovou práci na téma Prospěšnost přípravných tříd pro žáky ze sociálně znevýhodněného prostředí z pohledu učitelů, asistentů přípravných ročníků a učitelů na prvním stupni ZŠ jsem si vybral proto, že toto téma navazuje na mou bakalářskou práci, která se zabývala vlivem přípravných tříd na romské děti. Práce zjišťovala, jakých výsledků dosahovali žáci, kteří absolvovali přípravnou třídu, v porovnání s těmi, kteří přípravnou třídu nenavštěvovali. Diplomová práce posuzuje prospěšnost přípravných tříd pro děti ze sociálně znevýhodněného prostředí z pohledu pedagogických pracovníků na vybraných školách.

Jelikož velká část dětí pocházejících ze sociálně znevýhodněného prostředí jsou děti romské, moje práce se bude zabývat především problematikou vzdělávání romské populace, dále práce představí stereotypy u romské populace, způsob jak jsou Romové chápáni a v neposlední řadě se také dotkne oblasti předškolního vzdělávání, v tomto případě přípravných ročníků. Praktická část nás seznámí s názory pedagogických pracovníků na prospěšnost přípravných ročníků pro děti ze sociálně znevýhodněného prostředí a pokusí se vyvodit závěr, jak moc jsou tyto přípravné ročníky užitečné a jaké faktory tento proces ovlivňují.

Nejdůležitější částí této práce je ovšem vybrat správné respondenty pro zjištění co nejpřesnějšího výsledku. Proto byli pro tuto studii vybráni nejen učitelé a asistenti z přípravných ročníků, ale také učitelé z prvního stupně základní školy, vychovatelé a vedoucí pracovníci škol. Získané informace jsou doplněny o data z kvantitativního výzkumu prováděného mezi různými pedagogickými pracovníky.

S každým respondentem byl veden rozhovor podle předem připravených otázek s možností jakéhokoliv doplnění ze strany dotazovaného. Bylo důležité, aby respondenti sdělovali co nejdetailnější informace, abych mohl dosáhnout co nejpřesnějšího výsledku pro svou práci. Poté, co jsem sesbíral všechny potřebné informace, jsem se pokusil zjistit, jak přesně jsou přípravné ročníky prospěšné pro děti ze sociálně znevýhodněného prostředí z pohledu pedagogických pracovníků a co všechno v tomto procesu hraje svou roli. Po vyhodnocení práce jsem se dozvěděl i pohled z druhé strany, jak to vidí ti, kteří s dětmi pracují v přípravném ročníku a ti, kteří navazují na to, co se děti v přípravném ročníku naučily

2 ROMSKÁ POPULACE

2.1 Stereotypy u romské populace

Podle výzkumu stereotypizace Romů v Ústeckém kraji je romská populace v České republice nejméně oblíbená, dokonce v některých místech, kde je velké množství romských obyvatel, se setkáváme s otevřeným vzájemným nepřátelstvím mezi Romy a ostatními obyvateli. Internetové diskuze vedené proti romské populaci zvedly další vlnu nenávisti proti tomuto etniku. Do takovýchto diskuzí se naštěstí zřídka pouštějí „slušní“ lidé. Většinou se tedy do nich zapojují lidé, kteří jsou si dobře vědomi, že internet je v určitých místech anonymní a že je těžké je z toho důvodu dohledat. Romové se také stávají terčem útoků v souvislostech, které se jich vůbec netýkají, a jen se na ně svádí vina.¹

Původní zánik několika sociálně vyloučených lokalit bohužel zavinil celkově větší nárůst těchto lokalit. Rostoucí počet těchto míst opět vzbudil nevoli vůči Romům. V roce 2009 tehdejší prezident Václav Havel a ombudsman Otakar Motejl stvrdili podpisem spolupráci proti rasismu a extremismu v České republice.²

Co se týče pojmenování romské populace, velká většina lidí je nazývá „hanlivým“ názvem Cikáni a tento výraz chápou jako něco špatného. Lidé hodnotící romskou populaci se dělí především do dvou táborů. Menší skupina chápe romskou populaci jako etnikum, kterým pohrdá, druhá skupina ji chápe jako lidi s romantickou kulturou, především díky jejich typickým folklorním prvkům života. K dalšímu stereotypu patří názor, že Romové vedou pořád stejný způsob života, že se ničemu nepřizpůsobují, že to jak vedli své životy, chtějí předávat i budoucím generacím, viz. tvrzení: „Cikán zůstane Cikánem, ať udělá, co udělá.“³

Nenávist vůči Romům může také být částečně zaviněna určitou závistí vůči této populaci. Lidé mohou závidět Romům jejich přisuzované vlastnosti jako volnost, svobodu,

¹ WEINEROVÁ, Renata. Romové a stereotypy: výzkum stereotypizace Romů v Ústeckém kraji. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2014, 90 s. ISBN 978-80-246-2632-1. (str. 67-68)

² WEINEROVÁ, Renata. Romové a stereotypy: výzkum stereotypizace Romů v Ústeckém kraji. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2014, 90 s. ISBN 978-80-246-2632-1. (str. 68-69)

³ WEINEROVÁ, Renata. Romové a stereotypy: výzkum stereotypizace Romů v Ústeckém kraji. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2014, 90 s. ISBN 978-80-246-2632-1. (str. 71-72)

lenost a další. Jsou to vlastnosti, které se populace snaží vytěšňovat, ale zároveň po nich touží.¹ „Zdá se, že plíživou nesnášenlivostí ve vztahu k Romům je zasažena celá česká společnost a vzhledem k obřím rozměrům této nesnášenlivosti již můžeme hovořit o nové tváři existujícího anticikanismu.“²

Stereotypy by mohly zmizet pomocí kontaktu mezi těmito skupinami, a to nejlépe za vhodných podmínek pro společenské sblížení, bohužel takové podmínky zatím nenastaly a nemůžeme se tedy dostat k optimálnímu výsledku.

2.2 Odloučení Romů od majoritní společnosti

Odloučení Romů ve státech, ve kterých žijí, je častý problém, se kterým se v současné době setkáváme. Tato situace se týká i účasti romské populace na vedení státu. V České republice je zhruba 300 000 romských obyvatel, což jsou zhruba tři procenta z celkové populace. S takovým množstvím obyvatel romského původu by tedy měli mít Romové nárok na určité zastoupení v Poslanecké sněmovně, Senátu, v zastupitelstvech či jako vysocí státní úředníci. Opak je ovšem pravdou a romští obyvatelé se zřídka dostávají do takových pozic.³

To, že jsou Romové odloučeni od majoritní společnosti, je také částečně zaviněno tím, že žijí v odloučených lokalitách jako jsou ghetta. Tyto ghetta vznikla díky bytové politice, která se u nás zavedla. Takový způsob bydlení na druhou stranu chrání Romy před samotou, ze které mají Romové strach. Můžeme proto pochopit silné rodinné vztahy v romské komunitě. Důležité ovšem je, aby naše společnost dokázala přijmout romské občany za své. Odpadne jim tak strach ze samoty, budou mít pocit, že někam patří a nebudou mít už nutkání scházet se v ghettech. Zánik takovýchto míst bude mít pozitivní dopad na celou společnost.⁴

¹ WEINEROVÁ, Renata. Romové a stereotypy: výzkum stereotypizace Romů v Ústeckém kraji. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2014, 90 s. ISBN 978-80-246-2632-1. (str. 75)

² WEINEROVÁ, Renata. Romové a stereotypy: výzkum stereotypizace Romů v Ústeckém kraji. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2014, 90 s. ISBN 978-80-246-2632-1. (str. 77)

³ SAMKOVÁ-VESELÁ, Klára. Romská otázka: psychologické důvody sociálního vyloučení Romů. Vyd. 1. Praha: Blinkr, 2011, 95 s. ISBN 978-80-87579-03-9. (str. 45)

⁴ SAMKOVÁ-VESELÁ, Klára. Romská otázka: psychologické důvody sociálního vyloučení Romů. Vyd. 1. Praha: Blinkr, 2011, 95 s. ISBN 978-80-87579-03-9. (str. 48-49)

2.3 Romská rodina

Rodiny v romské populaci se částečně liší od majoritní skupiny v České republice. Většina romských rodin totiž žije v jednom obydlí společně s prarodiči, dětmi, vnoučaty, prostě kompletní rodina. Tyto rodiny bývají také nazývány jako rodiny rozšířené. Tento způsob soužití je pro romské rodiny velmi důležitý. Jakékoliv jeho narušení je pro Romy velmi nepříjemné. Jako příklad je možné uvést vystěhování romských rodin z blízkého centra Vsetína. Starosta jedné z obcí, kam se tyto rodiny přestěhovaly, si všiml, že hlavním problémem nebyla změna místa bydliště, i když to samozřejmě pro dané rodiny mělo své nevýhody, ale především, že zmizely důležité vazby rozšířených rodiny, které se tímto stěhováním rozdělily.¹

Silné vazby v rodinách je tak možné sledovat při stěhování romských rodin do zahraničí. Tyto rodiny se nestěhují vždy naráz, ale po určité době se v nové zemi sejde celá rozšířená rodina. Stejně je to i při návratu do původní země pobytu. Silné vztahy v těchto rodinách nedovolují, aby žádní členové rodin byli jakýmkoliv způsobem z rodiny vyčleňováni, a to je velká výhoda rodinných vztahů v romské komunitě.

Romské rodiny mají svá specifika nejen ve způsobu života, ale také ve výchově svých dětí a s tím spojené jejich dospívání oproti ostatním dětem. V období do roku 1930 byli Romové a romská rodina chápáni jako kočovníci i usedlíci. Dívky v těchto rodinách pohlavně dospívaly mnohem rychleji než dívky z neromských rodin. Ve věku, kdy přicházela neromská dívka do puberty, měla již romská dívka děti. K povoláním typickým pro Romy v této době patřilo zpracování kovů, obchod s koňmi, hadačství a vedle toho také sociální nectnosti jako podvádění a krádeže.²

¹ JAKOUBEK, Marek a Lenka JAKOUBKOVÁ BUDILOVÁ (eds.). Cikánské skupiny a jejich sociální organizace. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009, 359 s. Etnologická řada. ISBN 978-80-7325-178-9. (str. 267)

² ŠTAMPACH, František. Cikáni v Československé republice. Praha: knihtiskař České akademie věd a umění a Českého vysokého učení technického v Praze, 1929. (str. 42, 44, 48)

3 VZDĚLÁVÁNÍ ROMŮ V ČESKÉ REPUBLICCE

3.1 Romové v české škole

Úroveň vzdělání romské populace postupně stagnuje a dá se říct, že se vzdělanost Romů spíše zhoršuje, než zlepšuje. Je to také proto, že romští rodiče podceňují důležitost vzdělání. Dokonce někdy školu chápou jako nutné zlo, kam musí své dítě poslat. Kvůli vysoké finanční náročnosti mateřských škol jsou romské děti odkázány často na předškolní přípravu pouze v domácím prostředí a to bývá často v nevyhovujících podmínkách, které nejsou dostatečné pro správnou přípravu na budoucí vzdělávání. Pro romské ale i neromské děti jsou zřizovány přípravné ročníky, které jim pomáhají k přípravě na vstup na základní školu, ovšem částečnou překážkou pro tyto ročníky je fakt, že je pouze na rodičích dětí, zda své dítě do přípravného ročníku přihlásí či nikoliv. Po následném vstupu na základní školu se romské děti především setkávají s problémem jazykové, sociální a psychické bariéry, kterou musí překonat. Především od pátého ročníku jsou tyto bariéry důvodem pro špatné výsledky ve škole.¹

Způsob přeřazování dětí do praktických škol bohužel absolutně nepočítá s etnickou a kulturní rozdílností romských dětí. To bývá častým důvodem, proč jsou tyto děti v testech neúspěšné a jsou přeřazeny do praktických škol. Na tomto typu škol mají romské děti větší šanci dosáhnout lepších výsledků a dokonce i často předčí své spolužáky pocházející z neromských rodin.² Česká republika je často kritizována za to, že velké množství romských dětí získává základní vzdělání na praktických školách. To, že jsou romské děti často přeřazovány na školy praktické, nemusí být proto, že mají nějakou mentální handicap. Často se to stává proto, že mezi romskými žáky a učiteli, pocházejícími z majoritní skupiny obyvatel, vzniká určité napětí z obou stran a i proto dochází k přechodu romských žáků na praktickou školu. Škola je vlastně první místo, kdy romské děti opouští okruh své rodiny a

¹ NEČAS, Ctibor. Romové v České republice včera a dnes. 4. dopl. vyd. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1999. ISBN 80-7067-952-2. (str. 111-112)

² NEČAS, Ctibor. Romové v České republice včera a dnes. 4. dopl. vyd. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1999. ISBN 80-7067-952-2. (str. 111)

začínají novou etapu svého života. Je to také první místo, kde se setkávají s tím, že jsou „Cikáni.“¹

Když se romské děti na základních školách setkávají s problémy se zvládnutím studia, přestup na praktickou školu pro ně může být určitou formou úspěchu, protože se jim rapidně zlepšil prospěch a tempo je pro ně mnohem zvládnutelnější. Přestupem na praktickou školu romské dítě zažívá odluku podruhé. Prvně to bylo od své rodiny při nástupu na základní školu a druhá odluka nastala, když přecházel ze základní školy na praktickou školu zpátky „k svým“.²

Velké množství lidí si myslí, že romská populace je málo vzdělaná, opak je ovšem pravdou. To, že romské děti nemají tak dobré prospěch ve škole neznamena, že nejsou úspěšní jiným způsobem. Dítě v romské komunitě se musí naučit spoustu jiných věcí, než které se učí děti ostatní. Tyto dovednosti jsou pro Romy mnohem důležitější než vzdělání, kterého se jim dostává ve školách, bohužel ho nelez uplatnit nikde jinde než v jejich komunitě. Jinak celkové vzdělání českých Romů je oproti vzdělání Romů jinde v Evropě na poměrně dobré úrovni.³

Romské děti mívají často problémy se zvládnutím učiva již v první třídě základní školy, a proto bývají na popud pedagogicko-psychologické poradny přefazovány do škol praktických. Těmto změnám se rodiče ve většině případech nebrání. Ke zlepšení této situace může částečně pomoci lepší výuka jazyka a vyučování by pak mohlo být pro žáka jednodušší. Toto vysvětlení je částečně pravdivé, ale za důležitější se považuje to, že je potřeba poznat nejen samotné dítě, ale i jeho rodinu, komunitu, ve které vyrůstá, a také zvyklosti, ve kterých žije. Pokud učitel bude znát všechny tyto informace, bude mít mnohem lepší přístup k žákovi a bude vědět, na čem má zapracovat.⁴

¹ BITTNEROVÁ, Dana a Mirjam MORAVCOVÁ (eds.). *Etnické komunity*. Vyd. 1. Praha: FHS UK, 2013, 223 s. Agora (Univerzita Karlova). ISBN 978-80-87398-45-6. (str. 115, 117)

² BITTNEROVÁ, Dana a Mirjam MORAVCOVÁ (eds.). *Etnické komunity*. Vyd. 1. Praha: FHS UK, 2013, 223 s. Agora (Univerzita Karlova). ISBN 978-80-87398-45-6. (str.118-119)

³ SEKYT, Viktor. *Manuál pro romské pedagogické asistenty*. Dat. vyd. nevedeno. Humanitas – Profes, o. p. s. (str. 85)

⁴ SEKYT, Viktor. *Manuál pro romské pedagogické asistenty*. Dat. vyd. nevedeno. Humanitas – Profes, o. p. s. (str. 86)

Socialistický režim podporoval střední a vysokoškolské vzdělávání romské populace, ovšem prosazovaný způsob nebyl příliš vhodný. Pedagogové měli strach dávat Romům špatné známky, a tak velké množství vysvědčení a diplomů z této doby má nepříliš důvěryhodnou váhu. Není ani příliš jasné, jaké množství etnických Romů dostáhlo vysokoškolského vzdělání. Ani finanční zázemí rodin v tomto období nemohlo hrát velkou roli. Velké množství neromských dětí, jejichž rodiče měli výrazně nižší příjmy, dosahovalo ve škole lepších výsledků než romské děti. Důležité ale bylo, jak dlouho dítě navštěvovalo jakýkoliv druh školní docházky. Problematika zařazování romských dětí se v této době také řešila velmi často. Již dříve se tedy romské děti zařazovaly do praktických škol. Očekávalo se, že neadekvátní zařazení romských dětí do praktických škol bude mít za následek, že budou mít lepší výsledky než děti neromské, ovšem opak byl pravdou. Problematika segregovaných a integrovaných tříd bylo dříve i nyní ožehavé téma, které má oboustranné odpůrce. Jedni tvrdí, že by romští žáci měli být společně s ostatními dětmi ve třídách, například z důvodu zlepšení socializace mezi minoritou a majoritou, a druzí tvrdí, že romské dítě se lépe cítí společně s jinými romskými dětmi a je tedy nežádoucí, aby třídy byly propojené.¹

3.2 Podněty ovlivňující dosažené vzdělání Romů

I přes stoupající trend získávání vysokoškolského vzdělání, počet Romů, kteří dosáhnou vysokoškolského vzdělání je stále minimální.

Jsou tři různé teorie, proč tomu tak je. První z nich je biologicko-genetická teorie. Tato teorie je založena na biologické rozdílnosti „ras“. Podle toho mají Romové biologické hledisko, které vede k dřívějšímu ukončení vzdělání a nástupu do práce. Tato teorie je předkládána jako sporná, ovšem laickou veřejností často přijímána. Je chápána v celospolečenském kontextu jako taková, která zařazuje Romy do sociálně vyloučené společnosti.

Druhá teorie je sociálně-ekonomická. V tomto směru je příčina brzkého ukončení vzdělávání nedostatečné finanční zázemí rodiny. To, že rodiny dostávají sociální dávky, ani jejich členy nemotivuje k tomu, aby dosahovali vyššího vzdělání. Zůstávají na bodu, ve

¹ BAKALÁŘ, Petr. Psychologie Romů. Praha: Votobia, 2004. Kontroverzně. ISBN 80-7220-180-8. (str. 60, 61, 62, 65)

kterém se nacházejí ostatní členové rodiny, a když vidí, že to funguje, ani se nesnaží nějak to změnit. Netýká se to pouze Romů, ale například i bezdomovců a jiných.

Poslední teorií vysvětlující nižší úroveň vzdělání Romů je teorie kulturní. Ta je spojena především s jazykem a kulturou Romů. Počítá se s tím, že romské děti vyrůstají v jiném prostředí, a proto je vysoce pravděpodobné, že se nemohly rozvinout určité dispozice k úspěšnému zvládnání školních povinností. Je proto nutné, aby přístup pedagogů bral v úvahu, že jejich kultura je odlišná, pro ně normální, a že se jim ve výuce musí určitým způsobem přizpůsobit.

Bohužel ani jedna z těchto teorií nevysvětluje, proč romští žáci s průměrnými či mírně nadprůměrnými výsledky ukončují své vzdělání již v tak brzké době.¹

Podle údajů ze sčítání lidu z roku 1991 je vidět, jakého vzdělání dosáhla romská populace od 15 let jedinců:

Základní (včetně nedokončeného): muži 76,4%, ženy 80,5%

Učňovské: muži 12,5%, ženy 6,7%

Odborné: muži 0,3%, ženy 0,4%

Úplné středoškolské: muži 1,0%, ženy 0,9%

Vysokoškolské: muži 0,4%, ženy 0,2%

Bez školního vzdělání: muži 4,8%, ženy 6,2%²

¹ BITTNEROVÁ, Dana a Mirjam MORAVCOVÁ (eds.). *Etnické komunity*. Vyd. 1. Praha: FHS UK, 2013, 223 s. Agora (Univerzita Karlova). ISBN 978-80-87398-45-6. (str. 133-136)

² NEČAS, Ctibor. *Romové v České republice včera a dnes*. 4. dopl. vyd. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1999. ISBN 80-7067-952-2. (str. 112)

Další náhled na tuto problematiku je koncept „věkových skupin.“ Tento koncept formuluje nižší úroveň vzdělanosti romských dětí tím, že romské rodiny mají jinak uspořádané fáze vývoje dítěte a podle toho také postupují. Ve věku od 15 let už jsou děti chápány jako částečně dospělé a mohou se tedy více zapojit do rodinného procesu. V tomto období jde již škola stranou. Je ponecháno na dětech, aby se rozhodly, jak moc se budou škole věnovat. Musí ale současně zvládat i všechny úkoly, které na ně klade v domácnosti rodina. Je zde vidět určitý rozdíl mezi kulturami a je nutno podotknout, že hlavní rozhodnutí je na straně dítěte, jak se ke svému vzdělání postaví a čeho chce docílit.¹

3.3 Neúspěšnost romských dětí ve škole

Handicap romských dětí při nástupu do vzdělávacího procesu je tak velký, že je v každém případě nutný zásah státu, aby se mohly romské děti zapojit do vzdělávání způsobem pro ně zvládnutelným. Prospěšné by určitě bylo, kdyby se v tom angažovali i přední představitelé romské komunity a jakožto autority šli ostatním příkladem. Je nutné, aby romské děti překonaly příčiny neúspěchu, které ve vzdělávání mají, a přesvědčili majoritní společnost o tom, že jsou menšinou vzdělavatelnou a schopnou adaptace.

Příčiny neúspěchu:

„1) Nedostačující respekt české školy k etnokulturním, sociálním, jazykovým a psychickým odlišnostem romských žáků, odlišnostem jejich životních perspektiv a cílů. Neúspěšnost romských žáků je pak jen zcela přirozeným projevem tohoto stavu a to i u jedinců nadaných a talentovaných.

2) Nízká úroveň vzdělání romských rodičů, čímž se vzdělanostní deficit stále reprodukuje. Romské dítě není vedené k překonávání potíží, jimž je ve škole vystaveno. Rodina ovlivňuje romské dítě daleko citelněji, než je tomu u dětí majority.

3) Prostředí, v němž má dítě absolvovat přípravu do školy, nebo provádět jakoukoliv samostatnou tvůrčí práci, což je pro většinu jiných dětí samozřejmé, je velmi neinspirativní,

¹ BITTNEROVÁ, Dana a Mirjam MORAVCOVÁ (eds.). Etnické komunity. Vyd. 1. Praha: FHS UK, 2013, 223 s. Agora (Univerzita Karlova). ISBN 978-80-87398-45-6. (str. 138-141, 149)

deprimující a demotivující. Souvisí to s nízkou sociální úrovní rodiny a katastrofální úrovní bydlení.

4) Děti často přicházejí do školy s jazykovým handicapem, plynoucím nikoliv pouze z romského jazyka, který bývá prvním mluveným jazykem, ale i ze slovenštiny.

5) Učitelé nejsou dostatečně připraveni na výchovu a vzdělávání romských dětí. Je to dáno neznalostí psychiky romského dítěte a jinými dalšími neznalostmi. Stav může být ještě zhoršován nevlídností a neochotou dítě pochopit.

6) Neexistence multietnické výchovy a přípravy neromských dětí z hlediska jejich znalosti romské komunity.

7) Absence systematické školské politiky zaměřené na podporu vzdělanostních šancí romských dětí.¹

Je i několik dalších dílčích příčin neúspěchu romských žáků. Jedná se třeba o informační deficit současného stavu vzdělávání romských dětí nebo absence využívání zahraničních zkoušek z hlediska podpory vzdělávání etnických minorit.² Ke všem těmto příčinám jsou na druhou stranu i některé faktory, které romským dětem pomáhají k lepšímu zvládnutí vzdělávacího procesu.

Faktory dopomáhající k lepším výsledkům ve vzdělávání romských dětí:

- 1) zohlednění kulturní identity romských dětí
- 2) další vzdělávání vedoucích pracovníků školství
- 3) zřizování pracovních míst pro vychovatele – romských asistentů
- 4) vytvoření programu pro podporu žáků a pro jejich přechod z praktických škol na školy základní
- 5) doplnění jazykového vzdělávání žáků praktických škol

¹ BALVÍN, Jaroslav. Společně: (spolu s Romy k multikulturní výchově ve školství) : setkání romské i neromské mládeže s pedagogy a přáteli v Brně 12.-14. dubna 1996. Ústí nad Labem: Hnutí R, 1997. ISBN 80-902149-2-4. (str- 59-61)

² BALVÍN, Jaroslav. Společně: (spolu s Romy k multikulturní výchově ve školství) : setkání romské i neromské mládeže s pedagogy a přáteli v Brně 12.-14. dubna 1996. Ústí nad Labem: Hnutí R, 1997. ISBN 80-902149-2-4. (str. 61)

- 6) přípravy k přijímacím zkouškám na střední školy
- 7) vzdělávací kurzy pro romské matky¹
- 8) usilovat o zlepšení komunikace s rodinou
- 9) dítě má mít doma svůj vlastní koutek, kde se může učit
- 10) zavedení multikulturní výchovy do škol²

3.4 Národnostní školství

Národnostní školství je součástí českého vzdělávacího systému a má stejné výchovně-vzdělávací cíle a pedagogicko-didaktické úkoly. Úkolem národnostního školství je integrovat a sblížovat lidi různých kultur s kulturou naší, avšak aby si přitom každý uvědomoval svoji národnost. Cílem je také předat žákům dostatečné vzdělání, aby mohli dále studovat a dokázali se zapojovat do společnosti.³

Současný stav romské populace a také úroveň její vzdělanosti má důsledky v ekonomické, sociální a kulturní oblasti. Vznikají také určité problémy z hlediska tolerance mezi etniky. Pro zlepšení vztahu mezi těmito etniky je nutné, aby školství upravilo způsob vedení výuky na školách tak, aby byl přístupný i pro romskou populaci s přihlédnutím k její sociální, etnické a kulturní odlišnosti.⁴

Stěžejní úkoly národnostního školství

–,čelit počáteční neúspěšnosti romských žáků od 1. ročníku ZŠ v důsledku nedostatečných jazykových dovedností a celkové sociální situace

- formami a metodami práce přiměřenými situaci romských žáků motivovat a pěstovat pozitivní postoj žáků a jejich rodičů ke vzdělávání

¹ BALVÍN, Jaroslav a Július TANCOS. Romové a sociální pedagogika: 18. setkání Hnutí R v Přerově a Levoči, 7.-9. června 2001. Ústí nad Labem: Hnutí R, 2001. ISBN 80-902461-4-1. (str. 11-12)

² BALVÍN, Jaroslav. Společně: (spolu s Romy k multikulturní výchově ve školství) : setkání romské i neromské mládeže s pedagogy a přáteli v Brně 12.-14. dubna 1996. Ústí nad Labem: Hnutí R, 1997. ISBN 80-902149-2-4. (str. 62-64)

³ ŠOTOLOVÁ, Eva. Vzdělávání Romů. 2., rozš. vyd. Praha: Grada, 2001. ISBN 80-247-0277-0. (str. 31)

⁴ ŠOTOLOVÁ, Eva. Vzdělávání Romů. 2., rozš. vyd. Praha: Grada, 2001. ISBN 80-247-0277-0. (str.31)

- co nejvíce využívat přirozeného nadání a schopnosti romských žáků pro specifickou přípravu na povolání a občanský život“¹

Mateřská škola

Je také nutné, aby se zvýšil počet romských dětí v mateřských školách. Mateřské školy mají několik výhod ohledně výchovy romských dětí, a to především díky příznivé atmosféře, která tam panuje. Dále se v mateřských školách může efektivně uplatnit neformální emocionální využívání romského jazyka. Romské děti zde také získávají základy českého jazyka a obojí jim poté pomáhá v budoucím životě, jak ve škole, tak v soukromí.²

Základní škola

Při studiu na základní škole by romské děti neměly být testovány podle norem připravených pro děti neromské. Objektivně by měla být posuzována připravenost jednotlivých dětí pro vstup na základní školu. Hned zpočátku je nutné, aby byla ve třídě pozitivní atmosféra a vedla děti k sebedůstojnosti. Důležitý je i menší počet dětí ve třídě vzhledem k nestejně úrovni připravenosti na školu a také kvůli jazykovým rozdílům. Jazykové rozdíly mohou být vyrovnány výukou nepovinného předmětu – Romský jazyk. Dokonce může být do výuky zařazena výchova, která povede k pochopení jiných kultur.³

Střední škola a odborná učiliště

Měl by existovat určitý stupeň středních škol pro ty, kteří ukončili základní vzdělání na školách praktických, nebo pro žáky s neukončeným základním vzděláním. Na těchto školách by se žáci učili praktickým věcem jako je péče o rodinu, vaření atd. Těm, kteří by projevíli zájem o další studium, by měl být potom umožněn přestup na klasickou střední školu. Co se

¹ ŠOTOLOVÁ, Eva. Vzdělávání Romů. 2., rozš. vyd. Praha: Grada, 2001. ISBN 80-247-0277-0. (str. 32)

² ŠOTOLOVÁ, Eva. Vzdělávání Romů. 2., rozš. vyd. Praha: Grada, 2001. ISBN 80-247-0277-0. (str. 32)

³ ŠOTOLOVÁ, Eva. Vzdělávání Romů. 2., rozš. vyd. Praha: Grada, 2001. ISBN 80-247-0277-0. (str. 32-33)

týče odborných učilišť, by bylo dobré, kdyby se pro romské žáky zřizovaly obory, které pocházejí z jejich tradic, jako je stavebnictví, obuvnictví, zpracování kůže a dřeva atd..¹

3.5 Strategie Ministerstva školství pro zlepšení vzdělávání romských dětí

Ministerstvo školství chápe naléhavost a nutnost vzdělávání romských dětí, a proto vymýšlí strategie, jak nejlépe tyto děti vzdělávat. Vzdělání je totiž velmi důležité pro integraci romských dětí do majoritní společnosti. Díky těmto strategiím se Romové cítím ve společnosti rovnocenní a jsou ochotnější podporovat své děti ve vzdělání. Podpora rodičů je vždy velmi důležitá, protože to jsou právě oni, kdo rozhoduje, jak bude či nebude dítě chodit do školy.

Základní strategie

- „podpořit Romy ve vzdělávání na všech jeho stupních i po skončení školní docházky s cílem zlepšit jejich možnosti zaměstnání
- prostřednictvím zlepšení vzdělávání Romů zlepšit jejich zaměstnatelnost, a tím i sociální postavení
- napomoci rozvoji romské kultury a tradic
- podpořit postupné směřování společnosti v České republice k etnicky pestré a občansky jednotné společnosti“²

Klíčové oblasti strategie

- a) předškolní vzdělávání a příprava pro úspěšné zahájení školní docházky
- b) nepovinná výuka romského jazyka, dějin a kultury pro romské děti i další zájemce
- c) podpora v průběhu povinné školní docházky
- d) poradenské činnosti při výběru povolání
- e) podpora studentů při studiu a přípravě na povolání
- f) podpora smysluplného trávení volného času

¹ ŠOTOLOVÁ, Eva. Vzdělávání Romů. 2., rozš. vyd. Praha: Grada, 2001. ISBN 80-247-0277-0. (str. 33)

² ŠOTOLOVÁ, Eva. Vzdělávání Romů. 2., rozš. vyd. Praha: Grada, 2001. ISBN 80-247-0277-0. (str. 34)

- g) *šíření informací o Romech*
- h) *výchova k toleranci a odbourávání vzájemných předsudků pro všechny děti*
- i) *podpora začlenění multikulturní výchovy do pregraduálního i dalšího vzdělávání pedagogů¹*

3.6 Druhá směna

Pro úspěšné vzdělávání nejen romské populace je důležité, aby byla výuka pokud možno co nejvíce zajímavá a pro žáky přínosná. Druhá směna je literární dílo, které přidává do výuky něco nového. Tato kniha je didaktickou pomůckou pro učitele na druhém stupni základních škol, která uvádí romskou kulturu do předmětů na základní škole.² Kniha je zaměřena na výuku romské literatury a romských dějin. Zařazení tohoto učiva je určitě dobrým způsobem, jak žákům přiblížit historii romské populace a jejich literární autory. Nejen že tato témata mohou značně oživit klasickou výuku dějepisu a literatury, ale mohou také vést k větší mezikulturní snášenlivosti mezi romskou a majoritní populací. Když se děti z majoritní části populace dozvědí nějakou zajímavost z historie nebo literatury Romů, může je to určitým způsobem s romskými dětmi sblížit a více si jich vážít. Na druhou stranu se romské děti ve školách mohou cítit zajímavé, a tím si zvýšit své sebevědomí ve společnosti.

3.7 Předškolní vzdělávání romských dětí

Předškolní vzdělávání je zásadní pro vývoj dítěte i pro jeho budoucí životní dráhu. Už to, že romské děti jsou vychovávány v sociálně znevýhodněném prostředí, způsobuje absolutní nepřipravenost na jejich vzdělávací dráhu a absence předškolního vzdělávání to ještě zhoršuje. Vyrovnání jazykových a dalších bariér může zaručit docházení romských dětí do mateřských škol. Je potřeba, aby děti mateřské školy navštěvovaly už od svých tří let a to čtyři hodiny denně. Finanční náročnost mateřských škol ale způsobuje, že rodiče děti do mateřských škol

¹ ŠOTOLOVÁ, Eva. Vzdělávání Romů. 2., rozš. vyd. Praha: Grada, 2001. ISBN 80-247-0277-0. (str. 35)

² KALOVÁ, Jitka a Milada ZÁVODSKÁ. Druhá směna: jak využívat dějiny Romů ve výuce na 2. stupni ZŠ : jak využívat literaturu Romů ve výuce na 2. stupni ZŠ. 1. vyd. Praha: Romea, 2012. ISBN 978-80-904106-1-9. (str. 7)

nezapisují. Mělo by se proto zvážit, zda by mateřské školy neměly být bezplatné. Důležitou roli v předškolním vzdělávání hrají také romští asistenti. Jsou to právě oni, kdo pomáhají s komunikačními a adaptačními problémy a mohou pomoci při řešení situací, vzniklých mezi školou, dítětem a rodinou dítěte. Finanční náročnost mateřských škol je v současné době kompenzována vznikem přípravných tříd. Je důležité, aby nic nebránilo zřízení přípravných tříd a vždy byly tam, kde jsou potřeba. Nedílnou součástí je, aby byly přípravné ročníky finančně zajištěny a romské rodiny nemusely řešit finanční náročnost těchto tříd. Je nezbytné, aby byly třídy dostatečně vybaveny učebními pomůckami, metodickým materiálem a didaktickými prostředky.¹

Za posledních několik let se výrazně snížil počet romských dětí navštěvujících mateřské školy. Podle provedených výzkumů je několik důvodů, proč tomu tak je. Na vině může být například finanční náročnost mateřských škol, nebo třeba důvod, že rodiče necítí potřebu odtrhnout dítě z rodinného kruhu a chtějí, aby se do vzdělávacího procesu zapojilo v co nejpozdějším termínu.² Co se týče finanční náročnosti, nabízí se vhodná alternativa ve zřizování přípravných tříd. Jsou bezplatné, proto nijak nezatěžují rozpočet rodiny. Žáci je navštěvují pouze jeden rok, těsně před nástupem na základní školu. Dítě tak může zůstat v rodinném kruhu déle. Jakéhokoliv předškolní vzdělávání je pro děti velmi důležité. Ve značné míře jim pomáhá při nástupu na základní školu.³

Nepostradatelné je, aby školy, jak mateřské tak základní, spolupracovaly s rodinou dítěte. To bývá v určitých případech problematické například kvůli předsudkům, ať už ze strany romské komunity nebo naopak.⁴

Jsou různá teoretická východiska, která řeší, proč tak malé množství romských dětí využívá předškolní vzdělávání. Podle jedné z nich je to především rozdílné chápání

¹ BALVÍN, Jaroslav a Július TANCOS. Romové a sociální pedagogika: 18. setkání Hnutí R v Přerově a Levoči, 7.-9. června 2001. Ústí nad Labem: Hnutí R, 2001. ISBN 80-902461-4-1. (str.10-11)

² BITTNEROVÁ, Dana a Mirjam MORAVCOVÁ (eds.). Etnické komunity. Vyd. 1. Praha: FHS UK, 2013, 223 s. Agora (Univerzita Karlova). ISBN 978-80-87398-45-6. (str. 179)

³ BITTNEROVÁ, Dana a Mirjam MORAVCOVÁ (eds.). Etnické komunity. Vyd. 1. Praha: FHS UK, 2013, 223 s. Agora (Univerzita Karlova). ISBN 978-80-87398-45-6. (str. 180)

⁴ BITTNEROVÁ, Dana a Mirjam MORAVCOVÁ (eds.). Etnické komunity. Vyd. 1. Praha: FHS UK, 2013, 223 s. Agora (Univerzita Karlova). ISBN 978-80-87398-45-6. (str. 182)

majoritních institucí minoritními skupinami. Lidé v této skupině chápou tyto instituce jako nepřátelské a nedokáží podle nich plnit svou socializační funkci. Další teorie tvrdí, že hlavní bariéra je v nekompatibilitě obou kultur. Rozdíl je především v odlišném chápání úcty, odmítání paralelnosti životních rolí atd..¹

Důvod, proč romské děti tak málo využívají předškolního vzdělávání, je nejen nedostatek financí, ale i například nedostatečná informovanost o těchto zařízeních ze strany státu. Romské rodiny se potýkají s tím, že nevědí, kam dítě přihlásit. Místo aby si rodiče opatřili potřebné informace, raději se rozhodnou, že dítě zůstane doma. Je to ale vždy především matka, která má finální rozhodnutí o tom, zda bude dítě chodit do mateřské školy. Pokud o to bude mít ona dostatečně velký zájem, lze toho určitě docílit.²

Setkáváme se s třemi druhy bariér, které ovlivňují využívání mateřských škol romskou populací:

- 1) Informační bariéry
- 2) Institucionální bariéry
- 3) Bariéry spojené s životem v sociálně vyloučeném prostředí

Informační bariéry

Informace, které romské rodiny o předškolním vzdělávání mívají, jsou především z osobních zkušeností. Tyto informace jsou často neaktuální a zkreslené. Nelze hovořit o tom, že by rodiče získávali informace z internetu či z médií. Dalším problémem je, že romské rodiny nevěří informacím získaným od majoritní společnosti. Považují tyto informace za klamavé.³

Institucionální bariéry

¹ BITTNEROVÁ, Dana a Mirjam MORAVCOVÁ (eds.). *Etnické komunity*. Vyd. 1. Praha: FHS UK, 2013, 223 s. Agora (Univerzita Karlova). ISBN 978-80-87398-45-6. (str. 182)

² BITTNEROVÁ, Dana a Mirjam MORAVCOVÁ (eds.). *Etnické komunity*. Vyd. 1. Praha: FHS UK, 2013, 223 s. Agora (Univerzita Karlova). ISBN 978-80-87398-45-6. (str. 186)

³ BITTNEROVÁ, Dana a Mirjam MORAVCOVÁ (eds.). *Etnické komunity*. Vyd. 1. Praha: FHS UK, 2013, 223 s. Agora (Univerzita Karlova). ISBN 978-80-87398-45-6. (str. 187)

Romské rodiny mají nedůvěru v majoritní instituce proto, že podle nich vylučují romské děti z těchto institucí, nebo je přímo odmítají přijmout z důvodu odlišné etnické příslušnosti. Představitelé majoritních institucí podle Romů používají výmluvy různého druhu, aby nemuseli přijmout romské děti do škol. Důvěra rodičů k těmto institucím tak klesá. Romové mají také strach z propojení všech možných institucí. Například pokud má dítě ve škole problémy s docházkou, ihned se to hlásí na příslušný úřad a ten může zastavit přísun dávek pro rodinu. Romové to vidí jako určitou ránu pod pás, protože dle jejich mínění tyto instituce nemají mít nic společného. Proč tedy špatná docházka dítěte do školy vede ke snižování dávek. Je to pro ně další důvod, proč institucím nevěřit.¹

Bariéry spojené s životem v sociálně vyloučeném prostředí

Rodiny žijící v sociálně vyloučeném prostředí nechtějí své děti zapisovat do mateřských škol také proto, že když jejich děti žijí v takovém prostředí, mohly by mít „nálepku“ těch, co žijí na tom špatném místě.²

I přes tyto bariéry některé romské rodiny mají zájem, aby jejich děti chodili do mateřských škol. Musí ovšem zvážit řadu proměnných, které se v dané situaci objevují. Rodiče musí projít třemi fázemi rozhodování.³

První krok – projevení zájmu

Ty rodiny, které mají zájem, aby jejich děti navštěvovaly mateřskou školu nebo přípravný ročník, si musí uvědomit důležitost domácí předškolní výchovy. Také ovšem chápou, že učitelé v mateřských školách nebo v přípravných ročnících mohou zabezpečit kvalitnější předškolní výchovu, než kterou rodiče dokáží poskytnout v domácím prostředí. Uvědomují si, že tyto instituce pomáhají dětem v lepším osamostatnění se. Dokáží dítě lépe

¹ BITTNEROVÁ, Dana a Mirjam MORAVCOVÁ (eds.). *Etnické komunity*. Vyd. 1. Praha: FHS UK, 2013, 223 s. Agora (Univerzita Karlova). ISBN 978-80-87398-45-6. (str. 188-189)

² BITTNEROVÁ, Dana a Mirjam MORAVCOVÁ (eds.). *Etnické komunity*. Vyd. 1. Praha: FHS UK, 2013, 223 s. Agora (Univerzita Karlova). ISBN 978-80-87398-45-6. (str. 191)

³ BITTNEROVÁ, Dana a Mirjam MORAVCOVÁ (eds.). *Etnické komunity*. Vyd. 1. Praha: FHS UK, 2013, 223 s. Agora (Univerzita Karlova). ISBN 978-80-87398-45-6. (str. 192)

připravit na vstup do základní školy. Pokud dítě začne využívat předškolní vzdělávání, má matka více času najít si práci a zlepšit tím finanční situaci rodiny.¹

Druhý krok – uvědomění si přínosu napříč bariérám

Rodiče některých romských dětí chápou nutnost předškolního vzdělávání, ale například finanční problémy jim brání tam dítě přihlásit. Chtějí tedy, aby jejich dítě začalo využívat předškolní vzdělávání, ale existenční problémy s tím spojené jim to nedovolí. Jsou ovšem i rodiny, které vědí, jaké problémy mohou nastat, a přesto své dítě do předškolního vzdělávání zapíší. Je však nutné zamyslet se, zda je dobré dítě přihlásit, kdyby to mělo znamenat pro rodinu velkou zátěž.² Domnívám se, že v tomto případě by bylo lepší především zabezpečit chod domácnosti a starat se o dítě pečlivě doma, než využívat předškolní vzdělávání za každou cenu.

Třetí krok – odhodlání uskutečnit změnu

Napříč všem výše uvedeným bariérám se našly rodiny, které uskutečnily i poslední krok a přihlášení svého dítěte do předškolního vzdělávání dokončily. Rodiče si všechny potřebné informace vyhledali a své dítě přihlásili.³

¹ BITTNEROVÁ, Dana a Mirjam MORAVCOVÁ (eds.). *Etnické komunity*. Vyd. 1. Praha: FHS UK, 2013, 223 s. Agora (Univerzita Karlova). ISBN 978-80-87398-45-6. (str. 193-194)

² BITTNEROVÁ, Dana a Mirjam MORAVCOVÁ (eds.). *Etnické komunity*. Vyd. 1. Praha: FHS UK, 2013, 223 s. Agora (Univerzita Karlova). ISBN 978-80-87398-45-6. (str. 194-195)

³ BITTNEROVÁ, Dana a Mirjam MORAVCOVÁ (eds.). *Etnické komunity*. Vyd. 1. Praha: FHS UK, 2013, 223 s. Agora (Univerzita Karlova). ISBN 978-80-87398-45-6. (str. 197)

4 PŘÍPRAVNÉ TŘÍDY

4.1 Legislativa pro přípravné třídy

Stejně jako mateřské, základní a střední školy, tak i přípravné ročníky mají svůj legislativní rámec pro vykonávání těchto služeb. „*Příprava romských dětí či dětí ze sociálně znevýhodněného prostředí na povinnost školní docházky je v současné době řešena také zřizováním přípravných tříd základních škol dle Školského zákona č. 561/2004 Sb., dle vyhlášky MŠMT č. 48/2005 Sb., o základním vzdělávání a některých náležitostech plnění povinné školní docházky a vyhlášky MŠMT č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných.*“¹

Rámcový vzdělávací program (RVP) určuje hlavní podmínky pro vzdělávání dětí v předškolním věku, tedy i pro přípravné třídy. Tento program je stejný pro všechny typy škol, kde probíhá předškolní vzdělávání, a všichni ho musí dodržovat. Záměr tohoto programu je, aby dítě na konci předškolního věku bylo dostatečně vyvinuté a bylo schopné dostatečně reagovat na okolní svět a zvládat překážky, kterým by dítě mohlo v tomto věku čelit.²

„*RVP pracuje se čtyřmi cílovými kategoriemi:*

1) rámcové cíle (univerzální záměry)

- rozvíjení dítěte, jeho učení a poznání*
- osvojení základů hodnot, na nichž je založena naše společnost*
- získání osobní samostatnosti a schopnosti projevit se jako samostatná osobnost působící na své okolí*

2) klíčové kompetence (obecnější způsobilosti)

- kompetence k učení*
- kompetence k řešení problémů*
- kompetence komunikativní*

¹ PRESOVÁ, Jana. Deficity dílčích funkcí u dětí ze sociálně znevýhodněného a kulturně odlišného prostředí. Brno, 2010. Diplomová práce. Masarykova Univerzita. Vedoucí práce Leona Běhouňková. (str. 30-31)

² PRESOVÁ, Jana. Deficity dílčích funkcí u dětí ze sociálně znevýhodněného a kulturně odlišného prostředí. Brno, 2010. Diplomová práce. Masarykova Univerzita. Vedoucí práce Leona Běhouňková. (str. 34)

- *kompetence sociální a personální*

- *kompetence činnostní a občanské*

3) *dílčí cíle (konkrétní záměry dané vzdělávací oblastí)*

4) *dílčí výstupy (poznatky, dovednosti, postoje, hodnoty odpovídající dílčím cílům)*¹

4.2 Základní informace

Přípravné třídy jsou určeny pro děti v posledním roce před nástupem na základní školu, aby vyrovnávaly nedostatky v jejich vývoji, jako jsou například osvojení sociálních dovedností nebo zlepšení komunikace v českém jazyce. O zařazení dítěte do přípravného ročníku rozhoduje ředitel školy, při které je přípravná třída zřízena, společně s rozhodnutím pedagogicko-psychologické poradny.²

Dne 28. dubna 1993 se vláda rozhodla realizovat opatření, která vedla k odstranění jazykových bariér pro romské děti, což bylo považováno za největší problém pro dosahování dobrých výsledků ve vzdělávání. Na popud těchto opatření se 6. června 1993 začaly zřizovat přípravné ročníky pro romské děti, a to při základních, mateřských i praktických školách. Obsah výuky v těchto třídách nebyl až do roku 1997 nijak specifikován. Ministerstvo školství dále povolilo, aby v těchto ročnících byly nejen děti romské, ale také děti ze sociokulturně znevýhodněného prostředí a vymezilo obsah činnosti v těchto třídách. Tento projekt se velmi brzy začal vyplácet a velké množství absolventů přípravných tříd bylo úspěšné při vstupu na základní školu.³

Podle zkušeností, které mají pedagogové na prvním stupni základních škol, je vidět, že romské děti, které nastoupí na základní školu, mají problémy nejen s jazykovými schopnostmi, ale také s pohybovými, sociálními a kulturně-společenskými. Tyto problémy

¹ PRESOVÁ, Jana. Deficity dílčích funkcí u dětí ze sociálně znevýhodněného a kulturně odlišného prostředí. Brno, 2010. Diplomová práce. Masarykova Univerzita. Vedoucí práce Leona Běhounková. (str. 34)

² PRESOVÁ, Jana. Deficity dílčích funkcí u dětí ze sociálně znevýhodněného a kulturně odlišného prostředí. Brno, 2010. Diplomová práce. Masarykova Univerzita. Vedoucí práce Leona Běhounková. (str. 36)

³ TANCOŠOVÁ, Albína. Manuál pro romské pedagogické asistenty. Dat. vyd. neuvedeno. Humanitas – Profes, o. p. s. (str. 9)

vznikají proto, že velké množství romských dětí nenavštěvuje předškolní vzdělávací instituce, a to především kvůli finanční nákladnosti těchto institucí. Posouvání školní docházky tento problém neřeší, naopak ho zhoršuje. Dítě dále zůstává v prostředí, které ho na vstup do základní školy nepřipraví. Jelikož nejsou třídy, kde by se učil romský jazyk, je tedy nutné klást větší důraz na učení jazyka českého, aby se předešlo problémům spojeným s neznalostí jazyka.¹

Jako řešení se nabízí přípravné třídy pro děti z romských rodin, kde by se děti mohly učít českému jazyku, a tak být připravené na základní školu. Přípravné třídy neučí romské žáky pouze jazyku, ale mohou si zde osvojit také základní návyky, jako například hygienu.²

Ministerstvo školství na základě experimentu, který proběhl v letech 1993/1994, došlo k závěru, že je nutné přijmout následná opatření:

- *zakládat přípravné třídy, které by romským žákům umožnily zvládnout jazykový handicap a získat některé základní sociální dovednosti*
- *zřizovat od prvních ročníků málopočetné vyrovnávací ročníky*
- *začlenit romské děti do zájmových kroužků, aby děti zažily pocit úspěšnosti, který pozitivně působí na jejich vztah ke škole*
- *vytvářet ve škole multikulturní prostředí tak, aby byly pozitivně zohledněny zvláštnosti dětí odlišného kulturního a národnostního původu*
- *zvýšit profesní připravenost pedagogů, neboť musí být schopni a ochotni přijmout odpovědnost za každé dítě bez rozdílu sociálního a etnického původu³*

Výzkum České školní inspekce 1997/1998

Podle výzkumů provedených po založení přípravných ročníků bylo více jak 90% přípravných ročníků založeno v lokalitách, kde žije velké množství romských rodin. Tyto

¹ ŠOTOLOVÁ, Eva. Vzdělávání Romů. 2., rozš. vyd. Praha: Grada, 2001. ISBN 80-247-0277-0. (str. 44)

² ŠOTOLOVÁ, Eva. Vzdělávání Romů. 2., rozš. vyd. Praha: Grada, 2001. ISBN 80-247-0277-0. (str. 44)

³ ŠOTOLOVÁ, Eva. Vzdělávání Romů. 2., rozš. vyd. Praha: Grada, 2001. ISBN 80-247-0277-0. (str. 45)

přípravné třídy byly založeny jak na popud ředitelů škol, tak i orgánů státní správy. Ze stran rodičů nebyl příliš velký zájem, a tak se do přípravných ročníků zapisovaly i děti mladší pěti let. Bylo zjištěno, že více jak 75% dětí navštěvujících přípravný ročník bylo romského původu. Děti ve třídách pracovaly s nadšením, byly aktivní a práce s nimi byla příjemná. V následujících letech po provedení výzkumu téměř 90% žáků, kteří prošli přípravným ročníkem, úspěšně zvládli studium na základní škole. Dalším úkolem tohoto výzkumu bylo zjistit, zda děti z přípravných tříd úspěšně zvládají nástup na základní školu. Z celkového počtu dětí, které navštěvovaly přípravný ročník, nastoupilo do prvního ročníku základních škol 82% dětí a pouze 11% dětí nastoupilo do prvního ročníku na základní školu praktickou. Zbýlý počet dětí pokračoval v docházce do přípravného ročníku nebo přestoupil do jiného typu zařízení.¹

Materiálně technická vybavenost přípravných tříd by měla zahrnovat lavice, židle, úložné prostory, relaxační a herní koutek s kobercem a hračkami, audiovizuální techniku, interaktivní tabuli, dále také knihovny, nástěnky s informacemi pro rodiče a v neposlední řadě hygienické zařízení, šatny, skříňky a případně hřiště a školní zahradu.²

Výuka v přípravných ročnících probíhá v dopoledních hodinách a to čtyři vyučovací hodiny. Do hodin jsou vedle výuky a tělocviku zařazovány časté vycházky, návštěvy kulturních a sportovních akcí, výlety a další. Děti také mohou navštěvovat školní družinu a školní zájmové kroužky.³

Učitel v přípravném ročníku vede třídní knihu, kde zapisuje absenci žáků. Každé dítě má svou osobní složku, s lékařskými vyšetřeními a závěry z pedagogicko-psychologické poradny, dále také vstupní dotazník a záznamové archy. Pro každé dítě je vedeno portfolio s jeho pracemi. Děti nejsou klasifikovány, pouze se na konci roku slovně zhodnotí.⁴ Na každého žáka se sepisuje závěrečné hodnocení. To obsahuje základní informace o dítěti, informace o jeho chování, rozumové dovednosti, zvládnutí sebeobsluhy, výslovnosti, jemné

¹ ŠOTOLOVÁ, Eva. Vzdělávání Romů. 2., rozš. vyd. Praha: Grada, 2001. ISBN 80-247-0277-0. (str. 45-46)

² ŠVP pro přípravné třídy: S pohádkou do školy. , 65. (str. 4)

³ ŠVP pro přípravné třídy: S pohádkou do školy. , 65. (str. 4)

⁴ ŠVP pro přípravné třídy: S pohádkou do školy. , 65. (str. 5)

motoriky, hrubé motoriky, grafomotoriky atd. V úplném závěru hodnocení je napsáno, zda je žák schopen nastoupit na základní školu a zda potřebuje nějakou speciální péči. Je tam také doporučeno, co je s žákem potřeba procvičovat.

Vzdělávání je spontánní i řízené podle věku dětí, jejich dovedností a schopností. Jsou brány na vědomí jejich individuální potřeby. Děti jsou do hodin aktivně zapojovány, a to jednotlivě nebo ve skupinách. Důraz je kladen na hravé a tvořivé činnosti. Obsah vzdělávání je zakomponován do měsíčních bloků a témat na týden. Doba jednotlivých bloků se přizpůsobuje individuálním potřebám žáků. Měli by mít alespoň 20 minut soustředěné činnosti. Dodržuje se i pitný režim a hygienické přestávky.¹

Příklad denního plánu činností:

- 7:50 – 8:10 – příchod dětí, hygiena, volná hra
- 8:10 – 8:55 – komunitní kruh, motivace, 1. blok činností
- 8:55 – 9:30 – 2. blok činností
- 9:30 – 10:10 – svačina, hygiena, relaxace, volná hra
- 10:10 – 11:00 – 3. blok činností nebo pobyt venku
- 11:00 – 11:45 – 4. blok činností, rekapitulace, hodnocení

4.3 Výhody a nevýhody přípravných tříd

Přípravné ročníky nejsou přijímány u veřejnosti jako služba, která by byla bez jakýchkoliv chyb. Hlavní problém vidí v exkluzivním charakteru přípravných tříd. Není to pouze o exkluzivitě, ale najdou se i jiné nevýhody přípravných ročníků, ovšem stejně tak i jeho výhody.

Výhody

- dítě si zvykne na pravidelné docházení do školy, na režim, který je ve školách nastaven, a zvyká si na speciální pedagogickou péči
- snižuje se absence romských žáků

¹ ŠVP pro přípravné třídy: S pohádkou do školy. , 65. (str. 5-6)

- učitelé a asistenti v přípravných ročnících mají bližší kontakt s rodiči
- navštěvování přípravných tříd je bezplatné¹

Nevýhody

- romské děti jsou segregovány ve svých vlastních přípravných třídách (v poslední době se ovšem tento trend mění a třídy se slučují)
- nedostatek času na vyrovnání všech nedostatků (jeden školní rok)
- málokdy se děti z přípravného ročníku zřízeného na škole praktické přesunou na základní školu
- kvůli bezplatnosti přípravných tříd dávají rodiče přednost právě jim před mateřskými školami²

4.4 Nezbytnosti potřebné k udržení dobrého prospěchu v přípravné třídě

K tomu, aby dítě v přípravném ročníku dobře prospívalo, je potřeba plnit určité povinnosti:

- snažit se chápat děti ze sociokulturně znevýhodněného prostředí a věnovat jim individuální péči po celou dobu docházky do přípravného ročníku
- využívat větší emocionalitu romských dětí
- využívat romské asistenty
- správně rozhodnout o připravenosti žáka na vstup do základní školy nebo zvážit možnost prodloužení přípravného ročníku dítěti o jeden rok
- znát situaci v rodině dítěte
- chovat se k rodičům dětí jako k sobě rovným
- spolupracovat s logopedem
- návštěvy učitele z prvního ročníku
- kvalitní vybavení třídy

¹ PRESOVÁ, Jana. Deficity dílčích funkcí u dětí ze sociálně znevýhodněného a kulturně odlišného prostředí. Brno, 2010. Diplomová práce. Masarykova Univerzita. Vedoucí práce Leona Běhouňková. (str. 36)

² PRESOVÁ, Jana. Deficity dílčích funkcí u dětí ze sociálně znevýhodněného a kulturně odlišného prostředí. Brno, 2010. Diplomová práce. Masarykova Univerzita. Vedoucí práce Leona Běhouňková. (str. 36-37)

- spolupráce třídy s romskou komunitou v daném okolí
- placení obědů ve škole ze sociálních dávek, aby měly děti alespoň jedno teplé jídlo denně
- usilovat o větší důvěru mezi školou a rodiči¹

4.5 Podmínky pro zřizování přípravných tříd

Proto, aby mohl být utvořen přípravný ročník na školách, ať už mateřských, základních či praktických, je potřeba, splnit několik důležitých podmínek. Nezáleží na tom, zda je přípravný ročník vytvořen pro děti ze sociálně znevýhodněného prostředí či nikoliv, pravidla jsou pro oba tyto typy přípravných ročníků stejná.

Podmínky pro vznik přípravných tříd:

- 1) „Přípravnou třídu může zřídit ředitel základní školy, mateřské školy, případně ředitel praktické školy se souhlasem zřizovatele a orgánu kraje v přenesené působnosti (šoto47), dále také církve a nestátní subjekty²
- 2) Ke zřízení musí vydat souhlas příslušný školský úřad³
- 3) Do přípravné třídy jsou zařazovány děti, kterým byl udělen odklad povinné školní docházky a u kterých je předpoklad, že toto zařízení vyrovná jejich vývoj. Do přípravné třídy jsou zařazeny výjimečně děti pětileté.⁴
- 4) Třída může být zřízena při počtu 10 žáků, naplňuje se do počtu 15 žáků, výjimečně více. Toto ustanovení se změnilo v úpravě Statutu pokusného ověřování přípravných tříd (Č.j.: 14 169/98.22 z 3.3. 1998): Třída může být zřízena při počtu 8 žáků, naplňuje

¹ TANCOŠOVÁ, Albína. Manuál pro romské pedagogické asistenty. Dat. vyd. neuveveno. Humanitas – Profes, o. p. s. (str- 10-11)

² TANCOŠOVÁ, Albína. Manuál pro romské pedagogické asistenty. Dat. vyd. neuveveno. Humanitas – Profes, o. p. s. (str. 9)

³ TANCOŠOVÁ, Albína. Manuál pro romské pedagogické asistenty. Dat. vyd. neuveveno. Humanitas – Profes, o. p. s. (str. 9)

⁴ ŠOTOLOVÁ, Eva. Vzdělávání Romů. 2., rozš. vyd. Praha: Grada, 2001. ISBN 80-247-0277-0. (str. 47)

se do počtu 15 žáků, výjimečně více.¹ V případě, že počet docházejících dětí klesne pod stanovený počet žáků, přípravná třída se ruší.²

- 5) *Příprava na plnění povinné školní docházky se řídí metodickým materiálem Přípravná třída – výchovný a vzdělávací program pro děti ze znevýhodňujícího sociokulturního prostředí³.*
- 6) *V přípravné třídě pracuje s dětmi učitel příslušné školy⁴*
- 7) *Asistent třídního pedagoga⁵*
- 8) *Ředitel školy určí učitele, který zpravidla pro každé dítě vypracuje individuální vzdělávací program. Při jeho vypracování postupuje obdobně jako při zpracování individuálního vzdělávacího programu pro děti se zdravotním postižením.⁶*
- 9) *Za průběh pokusného ověřování zodpovídá ředitel příslušné školy.⁷*

4.6 Výuka romských dětí v přípravných třídách

Přípravné třídy pro romské děti mají specifické učební osnovy, podle kterých se v těchto třídách vyučuje. Osnovy mají za úkol představit dětem základní informace z oblasti školy, domova, člověka a času. Každá část má své metodické pokyny, podle kterých může učitel postupovat. Podrobný popis učitelům umožňuje, aby dětem danou látku co nejlépe přiblížil. Díky tomuto plánu budou děti více připraveny na vstup do základní školy a budou schopny reagovat na situace, které by jim bez přípravného ročníku byly neznámé.

¹ Tancošová, Albína. Manuál pro romské pedagogické asistenty. Dat. vyd. nevedeno. Humanitas – Profes, o. p. s. (str. 9)

² Šotolová, Eva. Vzdělávání Romů. 2., rozš. vyd. Praha: Grada, 2001. ISBN 80-247-0277-0. (str. 47)

³ Šotolová, Eva. Vzdělávání Romů. 2., rozš. vyd. Praha: Grada, 2001. ISBN 80-247-0277-0. (str. 47)

⁴ Šotolová, Eva. Vzdělávání Romů. 2., rozš. vyd. Praha: Grada, 2001. ISBN 80-247-0277-0. (str. 47)

⁵ Tancošová, Albína. Manuál pro romské pedagogické asistenty. Dat. vyd. nevedeno. Humanitas – Profes, o. p. s. (str. 9)

⁶ Šotolová, Eva. Vzdělávání Romů. 2., rozš. vyd. Praha: Grada, 2001. ISBN 80-247-0277-0. (str. 48)

⁷ Tancošová, Albína. Manuál pro romské pedagogické asistenty. Dat. vyd. nevedeno. Humanitas – Profes, o. p. s. (str. 9)

Tématické okruhy:

- 1) Naše škola – seznámení s budovou školy a jejím bezprostředním okolím
- 2) Před školou – seznámení s pravidly pro bezpečný pohyb při cestě do školy a zpět
- 3) Naše třída – pojmenování základního zařízení každé třídy
- 4) Školní potřeby – pojmenování jednotlivých školních potřeb a jejich funkce
- 5) Co už umím – vysvětlení důležitých pravidel chování a motivace k jejich dodržování
- 6) Dům – označení domů čísly, čistota před domy a stav domů
- 7) Moje rodina – členové rodiny a vztahy mezi nimi
- 8) V kuchyni – pojmenování nádobí a činností, které se v kuchyni dělají
- 9) V pokoji – rozlišení různých druhů nábytku a jejich účel
- 10) V obchodě – uspořádání obchodů, sortiment, placení
- 11) Člověk – části těla, jejich funkce, smysly
- 12) Hlava – mimika, části obličeje a jejich význam
- 13) V koupelně – vybavení koupelny, hygienické návyky
- 14) Oblékání – jak se oblékat do různého počasí a k různým příležitostem
- 15) U stolu – procvičování zásad správného stolování
- 16) U lékaře – onemocnění, která děti nejčastěji mívají, popis průběhu těchto nemocí
- 17) Den – rozlišení dne na ráno, dopoledne, poledne, odpoledne, večer, noc a aktivity probíhající v těchto fázích dne
- 18) Týden – osvojení si názvů dnů v týdnu a pochopení rozdělení týdne na všední dny a víkend
- 19) Podzim – zaměření pozornosti na změny typické pro podzim
- 20) Zima – zaměření pozornosti na změny typické pro zimu
- 21) Jaro – zaměření pozornosti na změny typické pro jaro
- 22) Léto – zaměření pozornosti na změny typické pro léto¹

¹ RUFEROVÁ, Hana. Co už umím: česko-romské povídky pro přípravné třídy. Vyd. 1. - dot. Praha: Fortuna, 1998. ISBN 80-7168-538-0.

4.7 Včasná péče

Přípravné třídy zřizované pro děti ze sociálně znevýhodněného prostředí byly jednou z aktivit připravovaných pro zlepšení vzdělávání těchto dětí. Velké množství dětí, které prošly přípravným ročníkem, zahájily úspěšně povinnou školní docházku. Od té doby, co byly zřízeny přípravné třídy pro děti ze sociálně znevýhodněného prostředí, se zvyšuje počet dětí, které je navštěvuje. Díky kladným výsledkům přípravných tříd dochází nejen ke zkvalitnění vzdělávání dětí ze sociálně znevýhodněného prostředí, ale také k menší finanční náročnosti vzdělávání těchto dětí.¹

I přes veškeré snahy, je stále těžké zmírnit vylučování především romských dětí ze vzdělávacího systému. Je potřeba si uvědomit, že základní ani mateřské školy nezohledňují principy multikulturního vzdělávání. Velkou roli v těchto případech také hraje neadekvátní předškolní příprava dětí, zaviněná například neochotou matky dítěte přihlásit ho do mateřské školy. Pro zlepšení tohoto aspektu je důležitá spolupráce pracovníků ve školství nebo případně i pracovníků neziskových organizací.²

Koncepce včasné péče je určena dětem ze sociálně znevýhodněného prostředí, které jim ztěžuje zapojení do vzdělávacího procesu. Pojem včasná péče je chápán jako péče o děti ze sociálně znevýhodněného prostředí a opatření, která mají předcházet negativním vlivům prostředí, ve kterém děti žijí. Cílem včasné péče je předejít školní neúspěšnosti dětí ze sociálně znevýhodněného prostředí a pomoci celé rodině k sociální integraci. Včasná péče je potřeba především pro rozvoj řeči, rozvoj sociálních vztahů, poznávacích funkcí a dalších. Je také důležité, aby rodina byla dostatečně informována, aby byla schopna přihlásit své dítě do předškolního vzdělávání. Zkušenosti ukazují, že koncepce přípravných tříd je velmi užitečná. Děti díky její pomoci bez problému zahajují povinnou školní docházku. Je pochopitelné, že

¹ KONCEPCE (PROJEKT) VČASNÉ PÉČE O DĚTI ZE SOCIOKULTURNĚ ZNEVÝHODŇUJÍCÍHO PROSTŘEDÍ V OBLASTI VZDĚLÁVÁNÍ [online]. , 10 [cit. 2016-03-09]. (str. 1-2) Dostupné z: http://www.vzdelavani2020.cz/images_obsah/dokumenty/knihovna-koncepci/akcni-plan-vcasna-pece/intextkonceptevcasnepece.pdf

² KONCEPCE (PROJEKT) VČASNÉ PÉČE O DĚTI ZE SOCIOKULTURNĚ ZNEVÝHODŇUJÍCÍHO PROSTŘEDÍ V OBLASTI VZDĚLÁVÁNÍ [online]. , 10 [cit. 2016-03-09]. (str. 2) Dostupné z: http://www.vzdelavani2020.cz/images_obsah/dokumenty/knihovna-koncepci/akcni-plan-vcasna-pece/intextkonceptevcasnepece.pdf

čím déle dítě navštěvuje jakékoliv instituce předškolního vzdělávání, tím větší je šance na jeho další úspěšné vzdělávání. Pokud se rodiče zapojí do celého tohoto procesu, velmi často rodina začne dítě podporovat a pomáhá přesvědčit i jiné rodiny v komunitě, aby své děti přihlašovaly do předškolního vzdělávání. Je důležité, aby jakýkoliv personál spojený s tímto projektem byl dostatečně proškolen a dokázal správně pracovat s dětmi i jejich rodinami.¹

Včasná péče se dále zaměřuje na dozdělávání učitelů, aby byli schopni pracovat s dětmi ze sociálně znevýhodněného prostředí. Učí je, jak děti motivovat k lepší práci. Taktéž působí i na rodiče, kterým se snaží vštípit myšlenku, že předškolní příprava je pro jejich děti velmi důležitá a potřebná. Pozitivní výsledky přípravy učitelů a spolupráce s rodinou dokazují, že takové typy projektů jsou účinné a potřebné.²

K dosažení optimálního rozvoje dítěte před nástupem na základní školu jsou doporučena různá opatření:

- 1) provázanost institucí pečujících o dítě
- 2) hledat nástroje vytvářející tlak na rodiče
- 3) dozdělávání pedagogických pracovníků
- 4) zvyšování počtů dětí ze sociálně znevýhodněného prostředí absolvujících formy předškolního vzdělávání
- 5) nutnost, aby rodina přezvala větší zodpovědnost za předškolní přípravu dětí³

¹ KONCEPCE (PROJEKT) VČASNÉ PÉČE O DĚTI ZE SOCIOKULTURNĚ ZNEVÝHODŇUJÍCÍHO PROSTŘEDÍ V OBLASTI VZDĚLÁVÁNÍ [online]. , 10 [cit. 2016-03-09]. (str. 3-6) Dostupné z: http://www.vzdelavani2020.cz/images_obsah/dokumenty/knihovna-koncepci/akcni-plan-vcasna-pece/intextkonceptevcasnepece.pdf

² KONCEPCE (PROJEKT) VČASNÉ PÉČE O DĚTI ZE SOCIOKULTURNĚ ZNEVÝHODŇUJÍCÍHO PROSTŘEDÍ V OBLASTI VZDĚLÁVÁNÍ [online]. , 10 [cit. 2016-03-09]. (str. 7) Dostupné z: http://www.vzdelavani2020.cz/images_obsah/dokumenty/knihovna-koncepci/akcni-plan-vcasna-pece/intextkonceptevcasnepece.pdf

³ KONCEPCE (PROJEKT) VČASNÉ PÉČE O DĚTI ZE SOCIOKULTURNĚ ZNEVÝHODŇUJÍCÍHO PROSTŘEDÍ V OBLASTI VZDĚLÁVÁNÍ [online]. , 10 [cit. 2016-03-09]. (str. 7-8) Dostupné z: http://www.vzdelavani2020.cz/images_obsah/dokumenty/knihovna-koncepci/akcni-plan-vcasna-pece/intextkonceptevcasnepece.pdf

Včasná péče:

- „ zvyšuje předpoklad sociální integrace
- snižuje možný negativní dopad sociálně a kulturně znevýhodňujícího prostředí na školní úspěšnost dítěte na počátku povinné školní docházky
- snižuje riziko vzniku druhotného postižení
- zahrnuje spolupráci s rodinou dítěte
- posiluje kompetence rodičů k rozvíjení potenciálu dítěte v jeho přirozeném prostředí
- zvyšuje pravděpodobnost, že žáci budou pokračovat v přípravě na povolání po ukončení povinné školní docházky“¹

4.8 Romský pedagogický asistent

Ve školách s větším počtem žáků se sociálním znevýhodněním, může být stanovena funkce pedagogického asistenta pro děti se sociálním znevýhodněním. Tuto funkci musí ovšem schválit ředitel školy. Aby se člověk mohl stát tímto asistentem, musí splňovat určitá kritéria, jako jsou trestní bezúhonnost, minimální věk osmnáct let, absolvování čtyřiceti náslechové hodin a akreditovaných kurzů a jiné. Za funkci pedagogického asistenta je zodpovědný ředitel školy.²

Náplň práce romského pedagogického asistenta

- „spolupráce s romskou komunitou v místě školy
- spolupráce s rodiči žáků
- pomoc pedagogům školy při vlastní výchovné činnosti při komunikaci se žáky
- pomoc žákům při aklimatizaci na školní prostředí“³

¹ KONCEPCE (PROJEKT) VČASNÉ PÉČE O DĚTI ZE SOCIOKULTURNĚ ZNEVÝHODŇUJÍCÍHO PROSTŘEDÍ V OBLASTI VZDĚLÁVÁNÍ [online]. , 10 [cit. 2016-03-09]. (str. 9) Dostupné z: http://www.vzdelavani2020.cz/images_obsah/dokumenty/knihovna-koncepci/akcni-plan-vcasna-pece/intextkoncepcevcasnepece.pdf

² ŠOTOLOVÁ, Eva. Vzdělávání Romů. 2., rozš. vyd. Praha: Grada, 2001. ISBN 80-247-0277-0. (str. 48-49)

³ ŠOTOLOVÁ, Eva. Vzdělávání Romů. 2., rozš. vyd. Praha: Grada, 2001. ISBN 80-247-0277-0. (str. 49)

Velké množství pedagogů si uvědomuje důležitost romských pedagogických asistentů. Myslí si, že mohou ve velké míře pomoci romským dětem ve vzdělávání. Tito asistenti dokáží navázat lepší kontakt s rodinou dítěte než samotný učitel a dokáží s rodiči být spíše v přátelském vztahu než ve vztahu úředním.¹

4.9 Přípravné ročníky na Slovensku

Přípravné ročníky nejsou vytvářeny pouze na území České republiky, ale také v jiných zemích. Jako příklad lze uvést přípravné ročníky na Slovensku.

Účelem těchto přípravných tříd je snížení neúspěšnosti dětí pocházejících ze sociálně a jazykově znevýhodněného prostředí. Za důležité se v těchto ročnících považuje především kompenzace absence základních sociálních, společenských a kurýrních návyků. Dále se snaží odstraňovat jazykové bariéry, a to nejen z důvodu rozdílného jazyka romských dětí. Bojí i bariéry, které vznikly nízkou komunikační schopností. V těchto ročnících se s dítětem intenzivně pracuje na odstranění jeho jazykových a sociálních nedostatků. Vysvětluje se zde učivo probírané v prvním ročníku základních škol nebo učivo mateřských škol.²

Přípravné třídy se na Slovensku zřizují v lokalitách s velkým množstvím dětí ze sociálně znevýhodněného prostředí. Společně se založením přípravných tříd se intenzivně pracuje na vztahu mezi školou a rodiči těchto dětí. Slovenský princip přípravných tříd také pokládá za nutné, aby přípravné ročníky byly v prostorách základních škol.³

Úlohy přípravných ročníků na Slovensku

- „*dětem z jazykově znevýhodněného prostředí a málo podnětného prostředí poskytnout prostor a podmínky pro intenzivní přípravu na vstup do 1. ročníku základní školy*
- *zajistit alternativní a netradiční formy vyučování, dětem dát pocit úspěšnosti, a tím utvářet kladný vztah ke škole a vzdělání vůbec*

¹ ŠOTOLOVÁ, Eva. Vzdělávání Romů. 2., rozš. vyd. Praha: Grada, 2001. ISBN 80-247-0277-0. (str. 49)

² ŠOTOLOVÁ, Eva. Vzdělávání Romů. 2., rozš. vyd. Praha: Grada, 2001. ISBN 80-247-0277-0. (str. 62)

³ ŠOTOLOVÁ, Eva. Vzdělávání Romů. 2., rozš. vyd. Praha: Grada, 2001. ISBN 80-247-0277-0. (str. 63)

- rozvíjet kulturní, sociální a společenské návyky, děti přivykat na systematickosti práce a povinnosti, režim a organizaci vlastní činnosti
- do mimoškolních činností zapojit rodiče, vzbudit u nich zájem o práci ve škole, o úspěchy i o problémy dítěte
- zmírnit dosud velmi vysokou neúspěšnost romských žáků v 1. a 2. ročníku základní školy¹

Metody hodnocení žáků jsou slovní. Obsah učiva je rozpracován podle potřeb žáků. Jako příklad můžeme uvést matematiku, jazykovou přípravu, prvouku, pracovní a tělesnou výchovu a základy čtení a psaní.²

4.10 Desatero pro rodiče dětí připravujících se na nástup na základní školu

Toto desatero vzniklo na žádost rodičů, kteří mají děti předškolního věku. Seznamují se tak s požadavky, které budou na děti ve škole kladeny, aby dokázali své dítě na vstup do základní školy správně připravit. Nástup na základní školu je pro děti velmi náročný, dítě má jiný program, jiný denní režim, jiné vrstevníky a podobně. Aby zvládlo tyto změny, je nutné být dobře připraveno tomuto tlaku čelit. Desatero obsahuje rady, jak by měli rodiče ke svým dětem přistupovat a pomáhat jim k dosažení cíle. Je nutné podotknout, že každé dítě je individuální osobnost, a ne vždy musí těchto cílů dosáhnout. Stačí ale, pokud se jim alespoň částečně přiblíží. Není to jenom o práci rodičů samotných, ale také o jejich spolupráci se školou a jejími pracovníky.³ Z výzkumu, který jsem v této práci vedl, vyplývá, že je velmi důležité, jak rodiče ke svému dítěti přistupují. Podle toho se pak odvíjí úspěch či neúspěch při nástupu dítěte na základní školu. Pokud rodiče splňují toto desatero, je pro přípravné ročníky mnohem jednodušší dítě na nástup na základní školu připravit, a tím zvýšit šance na jeho úspěšné vzdělávání.

¹ ŠOTOLOVÁ, Eva. Vzdělávání Romů. 2., rozš. vyd. Praha: Grada, 2001. ISBN 80-247-0277-0. (str. 63)

² ŠOTOLOVÁ, Eva. Vzdělávání Romů. 2., rozš. vyd. Praha: Grada, 2001. ISBN 80-247-0277-0. (str. 64)

³ Desatero pro rodiče dětí předškolního věku [online]. In: . s. 8 [cit. 2016-03-07]. (str. 1) Dostupné z: <http://www.msmt.cz/ministerstvo/novinar/desatero-pro-rodice-deti-predskolniho-veku?highlightWords=desatero+pro+rodic%C4%8De>

- 1) Dítě by mělo být dostatečně fyzicky a pohybově vyspělé, vědomě ovládat své tělo, být samostatné v sebeobsluze – koordinované pohyby, svlékání se a obouvání, samostatnost při jídle, samostatnost při osobní hygieně, zvládat drobné úklidové práce, udržovat pořádek ve svých věcech
- 2) Dítě by mělo být relativně citově samostatné a schopné kontrolovat a řídit své chování – dokáže být odloučeno od rodičů, má svůj názor, je emočně stabilní, kontroluje se, je zodpovědné za své chování, dodržuje pravidla
- 3) Dítě by mělo zvládat přiměřené jazykové, řečové a komunikativní dovednosti – správně vyslovuje hlásky, používá celé věty, správná gramatika, znalost běžně používaných slov, základní slovní zásoba, dokáže srozumitelně komunikovat, pokouší se napsat své jméno hůlkovým písmem, používá gesta, pracuje ve skupině
- 4) Dítě by mělo zvládat koordinaci ruky a oka, jemnou motoriku, pravolevou orientaci – dokáže používat předměty každodenní potřeby, zvládá používat i drobné předměty, správně drží tužku, má plynulé tahy při kreslení, umí napodobovat geometrické obrazce, pozná rozdíl mezi pravou a levou, pozná potřebu používání pravé či levé ruky
- 5) Dítě by mělo být schopné rozlišovat zrakové a sluchové vjemy – rozpozná důležité znaky určitých předmětů, skládá slova a obrázky, pozná různé zvuky, dokáže rozdělit slovo na slabiky, rozpozná dva různé obrazce, pojmenuje různé symboly či značky, vnímá změny, které se dějí okolo něho, umí zareagovat na zvukové signály
- 6) Dítě by mělo zvládat jednoduché logické a myšlenkové operace a orientovat se v elementárních matematických pojmech – ví, co je to číslo, umí počítat do pěti, dokáže poznat, které číslo je větší, zná geometrické tvary, umí porovnat vlastnosti předmětů, dokáže roztřídit předměty, dokáže uvažovat o jednoduchých věcech, rozumí vztahům a souvislostem, zná velikostní a časoprostorové pojmy
- 7) Dítě by mělo mít dostatečně rozvinutou záměrnou pozornost a schopnost záměrně si zapamatovat a vědomě se učit – po určitou dobu se dokáže soustředit, soustředí se i na věci, které ho nezajímají, umí si vybavit již prožité vzpomínky, pamatuje si písničky, říkadla, nepřerušuje zadanou činnost a práci dokončí, pracuje podle pokynů a samostatně

- 8) Dítě by mělo být přiměřeně sociálně samostatné a zároveň sociálně vnímavé, schopné soužití s vrstevníky ve skupině – má základy slušného chování, komunikuje s dětmi i dospělými, při hrách spolupracuje, chápe názory ostatních, stojí si za svým názorem, dodržuje pravidla ve skupině, má přátelské chování vůči ostatním, bere ohled na druhé
- 9) Dítě by mělo vnímat kulturní podněty a projevoval tvořivost – zajímá se o hudbu, film, divadlo či literaturu, baví ho fotografie, zoologická zahrada či jiné, zapojuje se do zábavných programů, vypráví své zážitky, má svého oblíbeného hrdinu, dokáže zazpívat jednoduché písničky, kreslí, maluje, modeluje, dokáže zahrát postavu nebo se účastnit v představení nějaké situace
- 10) Dítě by se mělo orientovat ve svém prostředí, v okolním světě i v praktickém životě – zná své okolní prostředí, dokáže se orientovat v běžných situacích, umí se chovat v různých prostředích, pozná rozdíl mezi živým a neživým, zvládá částečnou péči o potřebné, má informace o zemi, ve které žije, chová se bezpečně, ví, co škodí zdraví, zná rizika spojená s nevhodným chováním¹

4.11 Záznamový arch pro dítě v přípravné třídě

Záznamový arch je veden pro děti navštěvující přípravné ročníky. Tento arch obsahuje jméno dítěte, datum narození, data jednotlivých záznamů, jméno učitelky, informaci, zda dítě navštěvovalo či nenavštěvovalo mateřskou školu, zda má či nemá odloženou školní docházku.²

Díky tomuto archu je umožněno sledovat základní dovednosti dítěte. Každé dítě má své určité kvality a je na jiné úrovni dokonalosti, ovšem díky těmto archům mají učitelé, kteří s dítětem přijdou v budoucnosti do styku, lepší možnost pracovat a připravovat se na to, aby

¹ Desatero pro rodiče dětí předškolního věku [online]. In: . s. 8 [cit. 2016-03-07]. (str. 1-7) Dostupné z: <http://www.msmt.cz/ministerstvo/novinar/desatero-pro-rodice-deti-predskolniho-veku?highlightWords=desatero+pro+rodi%C4%8De>

² Záznamový arch pro dítě v přípravné třídě základní školy [online]. , 5 [cit. 2016-03-07]. (str. 1) Dostupné z: http://clanky.rvp.cz/wp-content/upload/prilohy/1555/priloha_zaznamovy_arch.pdf

dokázali danému dítěti poskytnout co nejlepší péči. Záznamový arch umožní poznat, na jaké úrovni přišlo dítě do přípravného ročníku a co je nutné zlepšit.¹

Arch má svou stupnici pro hodnocení jednotlivých dovedností:

„1 – dosud nezvládá

2 – zvládá s vynaložením maximálního úsilí

3 – přetrvávají problémy

4 – zvládá spolehlivě, bezpečně

N – není hodnoceno (nelze říci, neprojevuje se)“²

Arch má deset částí, ve kterých se popisuje, jak dítě zvládá to, co se v hodinách učí, a jak dosahuje daných kritérií. Tato kritéria a dovednosti jsou poté hodnoceny.

„1) Praktická samostatnost – fyzický rozvoj a pohybová koordinace, sebeobsluha

2) Sociální informovanost – orientace v prostředí, v okolním světě i v praktickém životě

3) Citová samostatnost – emoční stabilita, schopnost kontrolovat a řídit své chování

4) Sociální samostatnost – soužití s vrstevníky, uplatnění se ve skupině vrstevníků, komunikace, spolupráce, spolupodílení

5) Výslovnost, gramatická správnost řeči, slovní zásoba, úroveň komunikace

6) Lateralita ruky, koordinace ruky a oka, držení tužky

7) Diferencované vnímání – sluchová a zraková analýza a syntéza

8) Logické a myšlenkové operace – porovnávání, třídění, řazení, číselné představy, řešení problémů

9) Záměrná pozornost, úmyslná paměť pro učení

10) Pracovní chování, soustředěná pracovní (učební) činnost, záměrné učení“³

¹ Záznamový arch pro dítě v přípravné třídě základní školy [online]. , 5 [cit. 2016-03-07]. (str. 1) Dostupné z: http://clanky.rvp.cz/wp-content/uploads/prilohy/1555/priloha_zaznamovy_arch.pdf

² Záznamový arch pro dítě v přípravné třídě základní školy [online]. , 5 [cit. 2016-03-07]. (str. 1) Dostupné z: http://clanky.rvp.cz/wp-content/uploads/prilohy/1555/priloha_zaznamovy_arch.pdf

³ Záznamový arch pro dítě v přípravné třídě základní školy [online]. , 5 [cit. 2016-03-07]. (str. 2-4) Dostupné z: http://clanky.rvp.cz/wp-content/uploads/prilohy/1555/priloha_zaznamovy_arch.pdf

V závěru archu jsou také pracovní poznámky učitele/ky a závěry z jednotlivých etap hodnocení a závěry pro pedagogickou práci v další etapě.

4.12 Očekávané výstupy RVP pro přípravné třídy

Rámcový vzdělávací program stanoví, jaká témata a v jaké četnosti se budou v hodinách v přípravných třídách probírat. Výstupy RVP jsou kódovány a uspořádány do pěti oblastí a dále tříděny do menších podoblastí vzdělávání dítěte. Jelikož se vzdělávací oblasti prolínají, tak i očekávané výstupy se v jednotlivých oblastech prolínají či opakují.¹

Struktura:

„1) Dítě a jeho tělo (oblast biologická)

- *fyzický rozvoj a pohybová koordinace*
- *jemná motorika, koordinace ruky a oka*
- *sebeobsluha*
- *zdraví, bezpečí*

2) Dítě a jeho psychika (oblast psychologická)

- *Jazyk a řeč – výslovnost, gramatická správnost řeči, porozumění, dorozumívání, vyjadřování*
- *Poznávací schopnosti a funkce, představivost, fantazie, myšlenkové operace*
 - *vnímání*
 - *pozornost, soustředěnost, paměť*
 - *tvořivost, vynalézavost, fantazie*
 - *rozlišování obrazných a grafických symbolů, grafické vyjadřování*
 - *časoprostorová orientace*
 - *základní předmatematické představy, početní a číselné pojmy a operace*
- *řešení problémů, učení*
- *Sebepojetí, city, vůle*
 - *sebevědomí, sebeuplatnění*

¹ *Konkretizované očekávané výstupy RVP PV* [online]. 2012, , 19 [cit. 2016-03-08]. (str. 1) Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/predskolni-vzdelavani/konkretizovane-ocekavane-vystupy-rvp-pv>

- sebeovládání, přizpůsobivost

- sebepojetí, city, vůle

3) *Dítě a ten druhý (oblasti interpersonální)*

- komunikace s dospělým

- komunikace s dětmi, spolupráce při činnostech

- sociabilita

4) *Dítě a společnost (oblast sociálně-kulturní)*

- společenská pravidla a návyky

- zařazení do společenství

- kultur, umění

5) *Dítě a svět (oblast enviromentální)*

- poznatky, sociální informovanost

- adaptabilita ke změnám

- vztah k životnímu prostředí¹

¹ *Konkretizované očekávané výstupy RVP PV* [online]. 2012, , 19 [cit. 2016-03-08]. (str. 2) Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/predskolni-vzdelavani/konkretizovane-ocekavane-vystupy-rvp-pv>

5 HODNOCENÍ PROSPĚŠNOSTI PŘÍPRAVNÝCH TŘÍD

Tato diplomová práce částečně navazuje na mou bakalářskou práci týkající se vlivu předškolního vzdělávání romských dětí na úspěšnost při vstupu na základní školu. Daná studie měla určit, zda měl přípravný ročník u vybraných žáků vliv na nástup na základní školu či nikoli. Byla to tedy případová studie, ve které jsem vybral pět žáků, u kterých jsem svůj výzkum prováděl.

První z vybraných žáků přípravný ročník nenavštěvoval, pouze chodil do mateřské školy, ovšem jeho výsledky na základní škole byly dobré. Druhý žák přípravný ročník navštěvoval, ale jeho docházka do přípravného ročníku byla velmi sporadická a žák přestoupil ze základní školy na školu praktickou. Třetí žák přípravný ročník navštěvoval a jeho výsledky byly jak v přípravném ročníku, tak na základní škole velmi dobré. Čtvrtý žák přípravný ročník nenavštěvoval, ale jeho výsledky na základní škole se do třetí třídy, kterou v současné době navštěvuje, postupně zhoršovaly. Poslední vybraný žák přípravný ročník navštěvoval, neměl problém se zvládnutím učiva v přípravném ročníku, ale studium na základní škole mu dělalo potíže, a proto byl přeřazen na školu praktickou.

Studie se skládala ze tří částí a to z rozhovoru s třídními učiteli žáků, jejich rodiči, ale také se žáky samotnými. Díky těmto informacím se mi podařilo dosáhnout očekávaného výsledku studie a vytvořit si představu o vlivu přípravných tříd na nástup na základní školu. Celkovým cílem této práce bylo tedy zjistit, jak žáci, které jsem do své případové studie zahrnul, zvládají studium na základní škole, jestli nemuseli přejít na praktickou školu a pokud ano, jaké k tomu měli důvody. K tomu, abych dosáhl těchto výsledků, jsem musel zohlednit i žákovy vzpomínky na přípravný ročník, vztah ke spolužákům nebo zda ho docházka do přípravného ročníku bavila.

Pro zjištění celkových výsledků mé studie bylo nutné ozřejmit, jaké je hlavní kritérium pro to, aby dítě zvládlo nástup na základní školu. V mé práci se vyskytovali dva žáci, kteří přípravným ročníkem neprošli. Jeden z nich neměl problémy se zvládnutím učiva na základní škole, ovšem druhý musel přestoupit na školu praktickou. Zbylí tři žáci přípravným ročníkem prošli, přičemž pouze jeden z nich pokračoval na základní škole a nemusel přestoupit na školu praktickou. Tato fakta mohou naznačovat, že úspěšnost žáků na základní škole je lepší v těch případech, kdy žáci nenavštěvovali přípravný ročník. Může se zdát, že je tedy lepší přípravný

ročník vůbec neabsolvovat. Důležitá je ovšem i docházka do přípravného ročníku. Jeden ze žáků, který byl zapsán v přípravném ročníku, jej navštěvoval jen minimálně. Zjistil jsem, že pravidelná docházka je velmi důležitou součástí vzdělávacího procesu v přípravném ročníku. Pokud by všichni mnou vybraní žáci měli pravidelnou docházku, tak by úspěšnost byla více než šedesáti procentní oproti té padesáti procentní, která byla u žáků, kteří přípravným ročníkem neprošli. Uvědomuji si, že tato studie má své omezené vypovídací schopnosti vzhledem k nízkému počtu sledovaných žáků. Přesto přinesla určité výsledky.

Moje diplomová práce se pokouší alespoň částečně tento nedostatek napravit. V této studii se zabývám hodnocením prospěšnosti přípravných tříd pro žáky ze sociálně znevýhodněného prostředí z pohledu učitelů, asistentů, vychovatelů a vedoucích škol. Rozebírám s nimi vliv přípravných tříd, dále zda by přípravné ročníky měly být segregovány. Další otázky se týkaly toho, zda tito žáci potřebují nějakou speciální péči. Řešily se i rozdíly mezi žáky, kteří přípravným ročníkem prošli a těmi kteří neprošli. Zohledňovalo se také jejich chování a v neposlední řadě také to, zda přípravný ročník doporučují navštěvovat.

Ještě než začala celá má studie, musel jsem vybrat vhodné kandidáty na rozhovory, sestavit otázky a určit stěžejní body mé studie. Podobný postup jsem měl i při tvoření dotazníků pro zjišťování výsledků mé práce. Hlavním úkolem tedy bylo zjistit, zda je přípravný ročník pro děti ze sociálně znevýhodněného prostředí prospěšný či nikoliv. Jednalo se o pohled z pozice nikoliv žáků, ale z pozice pedagogických pracovníků, kteří se s těmito dětmi denně stýkají. Mají tedy přehled o tom, jak zvládají učivo na dané škole, jak se ve škole projevují a samozřejmě jak žákům přípravná třída pomáhá v tom, aby zvládali výuku na základní škole.

5.1 Rozhovory

První část mého výzkumu byly rozhovory s vybranými respondenty a pokoušel jsem se o to, abych zjistil co nejpřesnější a nejobjektivnější informace týkající se prospěšnosti přípravných tříd pro žáky ze sociálně znevýhodněného prostředí. Důležité bylo vybrat, kdo by byl ideálním respondentem pro můj výzkum. Bylo tedy nutné se pořádně zamyslet nad tím, kdo se v dané problematice orientuje a má dostatečné zkušenosti s prací s těmito dětmi.

Naštěstí se mi podařilo vybrat hned sedm vhodných kandidátů pro mou studii. Po vytvoření otázek jsem se mohl pustit do samotného výzkumu.

Práce v terénu byla pro mě velmi zajímavá a přinesla mi spoustu zkušeností do mé budoucí praxe. Všichni, se kterými jsem se setkal, byli přívětiví a neváhali mi v čemkoli poradit. Dokonce mi připadalo, že jsou rádi, že se někdo o danou problematiku zajímá. Občas bylo těžké položit další otázku, protože měli takové množství informací týkajících se určitých problémů, že daná témata neustále rozvíjeli. Hodně jsem ocenil, že po ukončení rozhovorů mi respondenti nabídli spolupráci i do budoucna. Jejich přístup mě příjemně překvapil a byl jsem rád, že se v případě potřeby na ně mohu znovu obrátit.

Jediný problém, který se při vedení rozhovorů částečně objevoval, byl ruch v okolí. Bylo mi jasné, že nemohu respondenty zatěžovat v jejich volném čase, a tak se rozhovory vedly za „pochodu“ ve školách, především o přestávkách. Samozřejmě respondenti neměli vyhrazený čas pouze pro mne. Měli i jiné povinnosti, např. dozor na chodbě. Proto jsem se tedy při vedení rozhovorů občas musel smířit s hlasitými výkřiky dětí i s jejich častými dotazy na paní učitelky a vychovatelky. Stávalo se, že jsme museli rozhovor přerušit, neboť přítomnost pedagogů vyžadoval problém, který se vyskytl na jiném místě školy. Ovšem i přes tyto komplikace se mi podařilo získat všechny potřebné informace pro mou studii a určitě stálo za to tyto drobné problémy překonat. Získané informace vycházely totiž z dlouhodobých praktických zkušeností jednotlivých pedagogů.

5.1.1 Respondent č. 1

Prvním dotazovaným byl asistent, který učil v přípravném ročníku pro romské žáky a žáky ze sociálně znevýhodněného prostředí. Tento přípravný ročník již na dané škole není a asistent se tedy přemístil do přípravného ročníku smíšeného.

Přípravné ročníky jsou rozhodně podle dotazovaného prospěšné. Je to vidět na žácích ze sociálně znevýhodněného prostředí, kteří nyní navštěvují základní školu, která navazuje na daný přípravný ročník. Je vidět, že návštěva přípravného ročníku jim velmi pomohla a díky němu se dokáží adaptovat na základní škole.

Dotazovaného v průběhu jeho praxe zaskočila sociální nevyzrálость dětí, ale také samozřejmě i jiné problémy. Dle jeho sdělení by ve výuce byla vhodná účast logopeda,

alespoň na zkrácený úvazek. Bylo by dobré, kdyby logoped byl v přípravném ročníku k dispozici a děti mohly po jednom chodit za ním a procvičovat vady výslovnosti.

Co se týká žáků, kteří minulý rok ukončili docházku do přípravného ročníku a letos nastoupili na základní školu, tak si dotazovaný respondent nedokáže představit, že by studium na základní škole bez problémů zvládli. I mateřská škola pomáhá dětem v rozvoji, ovšem docházka do mateřských škol, i přesto, že jsou tam děti zapsané, bývá mizivá. Jeden žák, který letos nastoupil na základní školu a nenavštěvoval přípravný ročník, tak podle slov dotazovaného, obtížně zvládal nástup na základní školu a měl velké sociální problémy z hlediska adaptace na nové prostředí. Zde je vidět velký rozdíl mezi tím, zda dítě chodí do mateřské školy, přípravného ročníku nebo zůstává doma.

Co se týká přímo výuky v přípravném ročníku, tak mi byl uveden příklad správného držení trojboké tužky. V přípravné třídě letos mají jedenáct žáků a každému z nich musí učitel vysvětlit, jak správně mají tužku uchopit a jak s ní pracovat. Učitel z přípravného ročníku na třídních schůzkách klade rodičům důraz na to, že musí s dětmi psaní procvičovat a být trpěliví. Pokud s dětmi rodiče nepracují, tak děti při nástupu na základní školu, mají v rukou křeč a ruka není řádně uvolněná. Rodiče si bohužel často myslí, že když dají své dítě do přípravného ročníku, tak už se nemusí o nic starat a přípravný ročník za ně všechno zařídí. Opak je bohužel pravdou. Bez pomoci a spolupráce rodičů nelze dosáhnout optimálních výsledků. Děti, které vstupují do přípravných ročníků s menšími problémy, mají větší šanci se s nimi vypořádat. V opačném případě je nutná dobrá a hlavně pravidelná spolupráce s rodiči.

Jak již bylo zmíněno, tak od letošního roku se přípravný ročník pro děti ze sociálně znevýhodněného prostředí spojil s přípravným ročníkem pro ostatní děti. Po tomto spojení obou přípravných ročníků se naskytá problém rozpoznat, zda dítě pochází ze sociálně znevýhodněného prostředí či nikoliv. Dokud byly přípravné ročníky odděleny, tak v přípravném ročníku pro sociálně znevýhodněné děti, měli učitelé a asistenti k dětem i k rodičům mnohem blíže. Dokázali tak zjistit, v jakých podmínkách dítě vyrůstá. Snadněji tak dokázali určit, jaké má dítě problémy. Rodiče těchto dětí pedagogům věřili a brali je jako sociální pracovníky, kteří jim dokáží poradit i ve věcech netýkajících se školy. Nyní ve sloučeném přípravném ročníku už není jednoduché zjistit, z jakého prostředí dítě pochází a jaká je jeho sociální situace. I když je třeba matka samoživitelka, tak pracovníci v přípravném ročníku sice dokáží podle vyplněných formulářů zjistit určité informace, ovšem kvůli absenci

blízkého styku s rodičem, nedokáží určit přesnější sociální situaci. Ani podle stylu oblékání nebo kvality svačin nedokáží poznat, jak je o dítě pečováno, nebo jestli není zanedbávané.

Dotazovaný podotýká, že v přípravném ročníku pro sociálně znevýhodněné děti se mu pracovalo mnohem lépe. Ať už šlo o spolupráci s rodiči nebo kvůli menšímu množství žáků ve třídě. Na druhou stranu se objevují názory, že když jsou přípravné ročníky sloučené, tak díky ostatním dětem jsou děti ze sociálně znevýhodněného prostředí motivovány k většímu výkonu a učivo lépe zvládají. Respondent ovšem toto tvrzení nemůže potvrdit a domnívá se, že sloučení obou přípravných ročníků v tomto ohledu nemá podstatnější význam. O problematice sloučení přípravných ročníků jsme hovořili dál a pokoušel jsem se zjistit názor respondenta na toto sloučení. Podle něj je vždy problém, když ve třídě jedna či druhá skupina převažuje. Nemyslí se nyní počet dětí z toho či onoho prostředí, ale rozdílnost dětí z hlediska jejich poruch. Pokud převažuje počet dětí s výraznějšími poruchami oproti těm, co až tak výrazné poruchy nemají, tak i v malém počtu pak třída nemůže i přes dobrou přípravu optimálně fungovat. Dotazovaný tedy není pro segregování přípravných ročníků, ale chce, aby bylo vytvořeno několik tříd a do nich byly rozděleny děti podle úrovně svých poruch a nedostatků.

V přípravném ročníku čistě pro děti ze sociálně znevýhodněného prostředí asistent nebyl pro děti pracovník, ale spíše „příbuzný“ a tento vztah se přenesl i k rodičům dětí. Díky tomuto vztahu nebyl problém jakákoliv nedorozumění vyřešit. Zde nevidí dotazovaný problém ve vztazích. Ve sloučeném přípravném ročníku již není pro děti „příbuzný“, ale asistent nebo vychovatel a to stejné platí i ve vztahu k rodičům. Vztah již tedy není tak blízký a celková komunikace je na úplně jiné úrovni. Rodiče ani děti se moc nesvěřují a ani dotazovaný se již nedovolí na určité otázky zeptat. Zde začíná problém, jak vlastně zjistit informace o tom, jak dítě doma vyrůstá a jak je o něj pečováno. Dříve byla práce v přípravném ročníku rozdělena na přímou (s žáky) a nepřímou (s rodiči). Nyní se od nepřímé práce ustoupilo a používá se pouze přímá práce, což je z pohledu respondenta velmi špatné. Děti v přípravném ročníku pro sociálně znevýhodněné tedy nepotřebovaly nadstandardní speciální péči, ale všechny nedostatky se daly vyřešit díky správnému kontaktu s rodiči. Tento způsob komunikace by se měl přesunout i do přípravného ročníku sloučeného, protože co se týká dětí tohoto věku, tak dobrá informovanost ze strany rodičů je nesmírně důležitá. I stres z nového prostředí může být pro tyto děti velkým problémem. Vždy je dobré, když se mají na koho obrátit a cítit v asistentovi oporu.

Celkový vliv přípravné třídy určené pouze pro děti ze sociálně znevýhodněného prostředí byl velmi dobrý. Dětem to pomáhalo při vstupu na základní školu. Byl ovšem problém, když dítě mělo v přípravném ročníku špatnou docházku. Většinou to nebylo tak, že by dítě nechtělo chodit, ale například rodina zaspala nebo neměla peníze. V přípravném ročníku se pedagogové tyto případy pokoušeli zmírnit tím, že dětem a rodičům vysvětlovali, že pokud nestihnou přijít včas, tak mohou zazvonit na zvonek a školní den začít o něco později. Bylo by to rozhodně lépe, než kdyby nepřišli vůbec. Tato metoda zabrala a děti neměly strach chodit do školy třeba o hodinu později. Žáci s horší docházkou měli problémy s doháněním látky. Pokud chyběli jen občas, tak se většinou dalo učivo naučit v průběhu hodin v přípravném ročníku. Pokud ovšem bylo absencí více, tak látku museli žáci dohánět doma a to už býval většinou problém.

Chování dětí ze sociálně znevýhodněného prostředí nebývalo v přípravných ročnících problémem z důvodu menší kapacity třídy. Chování problémovějších žáků se v menším počtu dalo zvládnout. Problém ovšem nastává, když tito žáci přijdou do tříd o třiceti dětech a problémových žáků se zde sejde více. Každopádně v přípravných ročnících problém s chováním nebývá. I samostatnost dětí je mnohem větší. Například děti si v jídelně dokáží sami odnést oběd a nečekají na povel učitele. V přípravných ročnících se například pokouší naučit děti samostatnosti tím způsobem, že je nechají vyřídít nějaký vzkaz a pošlou je například samotné do jiné třídy. Rozdíl mezi přípravným ročníkem pro děti ze sociálně znevýhodněného prostředí a klasickým přípravným ročníkem spočíval v tom, že se v prvním zmíněném pracovalo pomalejším tempem a osnovy se neprobíraly až tak důkladně. Většina těchto dětí totiž neměla všeobecný rozhled z domova a tomu se muselo přizpůsobit celkové tempo třídy. Osnovy se tedy probíraly podobné, ale v pomalejším tempu. Látky se tedy probralo méně, ale zato více se vše procvičovalo.

Tělesná zdatnost se v přípravném ročníku pro děti ze sociálně znevýhodněného prostředí také trénovala ať už v tělocvičně nebo venku. Bohužel se objevil trend, že tyto děti jsou velmi obézní již v předškolním věku. Problém se pokoušeli pedagogové řešit s rodiči na rodičovských schůzkách, ale nic se bohužel nezměnilo a problémy s obezitou dětí narůstaly.

Přípravné ročníky tedy podle dotazovaného zaznamenají určitý úspěch. Rodiče sami vyhledávají přípravné ročníky. Fakt, že na dané škole jsou otevřené dvě tyto přípravné třídy již po několik let, také o něčem svědčí. Je ovšem nutné mít na paměti, že přípravný ročník

neudělá vše za rodiče a je nutná jejich spolupráce a snaha. Politováníhodné je také to, že práce asistenta v přípravném ročníku je nyní mnohem hůře finančně ohodnocena než dříve.

5.1.2 Respondent č. 2

Dotazovaný číslo dvě je učitelem z přípravného ročníku. Dříve učil pouze v neromské třídě, ale po sloučení má ve třídě již i děti romské nebo děti ze sociálně znevýhodněného prostředí.

Respondent uvádí, že do minulého roku bylo vyloženě v zákoně specifikováno, že přípravné ročníky pro sociálně znevýhodněné byly určeny přímo pro tyto děti. Poslední dobou se do těchto přípravných tříd umísťovaly i děti, které měly odklad povinné školní docházky a nyní je to již legislativně podpořené. Co se týče vyloučených oblastí republiky, jako je sever Čech, tak tam je velké množství dlouho existujících přípravných ročníků, kde je většina z žáků romské populace. V daném přípravném ročníku, kde dotazovaný pracuje, je tomu nyní naopak. V tomto přípravném ročníku převažují spíše děti s odklady než děti ze sociálně znevýhodněného prostředí.

Děti ze sociálně znevýhodněného prostředí většinou mateřské školy nenavštěvují, ať už z důvodu časového nebo finančního. Proto tyto děti nemají žádné návyky, jsou nechány rodiči trávit volný čas například před televizí nebo u počítače. Rodiče s dětmi nekomunikují a tím pádem mají děti problémy zařadit se do kolektivu. Problémy mají také s rozeznáváním barev a tvarů. Všechny tyto dovednosti tedy musí být v přípravném ročníku naučeny.

Po příchodu do přípravného ročníku se dětem okamžitě rozvíjí aktivní i pasivní slovní zásoba díky aktivitám, které v hodinách provozují. Navíc, když některé děti mají poruchy výslovnosti, tak s nimi dotazovaný dvakrát týdně trénuje, ovšem pod supervizí klinického logopeda a samozřejmě při spolupráci rodičů.

Romské rodiny jsou mnohem širší, tak někdy bývá problém, s kým řešit nedostatky, které v hodinách nastanou. Děti ze školy nevyzvedává pořád stejný člověk, ale střídají se. Tak je komunikace s rodinou o něco těžší a méně spolehlivá. Může se stát, že jednomu členu se něco řekne a ten to zapomene předat přímo rodičům dítěte. Zde tedy dotazovaný vidí určitý problém v komunikaci s rodiči a tvrdí, že práce s rodiči ostatních dětí je znatelně lepší.

Přípravný ročník má podle dotazovaného obrovský vliv na všechny děti a na děti ze sociálně znevýhodněného prostředí obzvlášť. To, že se nyní spojily oba přípravné ročníky, jak pro děti ze sociálně znevýhodněného prostředí, tak pro ostatní je rozhodně dobře. Dotazovaný nevidí důvod, proč by třídy měly být rozdělené. Děti ze sociálně znevýhodněného prostředí jdou do přípravného ročníku také z důvodu, aby se začlenily. To znamená, že musí mít nějaké vzory a potřebují mít nějaké další hodnoty, které mohou díky sloučenému přípravnému ročníku získat. Děti ze sociálně znevýhodněného prostředí nepotřebují speciální péči. Je to vše dost individuální záležitost a speciální péči občas potřebují jak děti ze sociálně znevýhodněného prostředí tak i ostatní.

Nástup na základní školu je opět hodně individuální záležitostí. Co se týká dětí ze sociálně znevýhodněného prostředí, které nechodily ani do mateřské školy ani do přípravného ročníku, tak ty mají na základní škole velký problém se zvládnutím učiva oproti těm, co do přípravného ročníku nebo mateřské školy chodily. Největší rozdíl bývá v sociální zralosti, v tom přijmout nějaký úkol, tento úkol dokončit a v celkovém obecném rozhledu.

Problém ale nastává i v pravidelné docházce. Ne vždy se stává, že rodina děti do školy vypraví a dovede je tam. Samozřejmě se může stát, že jsou děti nemocné, ale pokud se absence natahuje z rodinných důvodů, tak to je spíše záležitost rodiny a jejího přístupu. Co se týká domácích úkolů, tak se také stává, že za romské děti dělá domácí úkoly někdo jiný. Tyto nedostatky se pokouší v přípravném ročníku odstraňovat. Ovšem v kolektivu patnácti dětí to není zdaleka jednoduché. Zde byla výhoda přípravného ročníku pouze pro děti ze sociálně znevýhodněného prostředí. Do třídy chodilo pouze menší množství žáků a učitelé se jim tedy mohli více věnovat.

Chování dětí ze sociálně znevýhodněného prostředí ovlivňuje především rodina, ve které dítě vyrůstá a jejíž návyky si přináší do školy. Ve velké míře jsou tyto děti hlučnější, nebojí se, mají, jak se říká, ostré lokty. Na druhou stranu méně komunikují a tím pádem občas dochází k nedorozumění.

Může se zdát, že děti ze sociálně znevýhodněného prostředí jsou na tom po fyzické stránce stejně jako ostatní děti nebo dokonce i lépe. Opak je pravdou. Velká část těchto dětí je obézní, úplně se vyhýbají tělesné výchově např. tím, že si úmyslně zapomenou převlečení a výkony těchto dětí při tělesných aktivitách bývají v porovnání s ostatními znatelně slabší.

Přípravný ročník se snaží děti motivovat k pohybu a dokonce se zavedly i tři hodiny tělesné výchovy týdně.

Přípravný ročník respondent doporučuje všem dětem, protože ne všechny mateřské školy se zaměřují a využívají čas tak, aby se děti připravovaly na nástup na základní školu. Poté v první třídě na základní škole se u dětí objevují různé problémy a děti bývají vraceny zpět do mateřských škol s pocitem selhání a frustrace.

5.1.3 Respondent č. 3

Třetí respondent je učitelem na prvním stupni základní školy s dlouholetou praxí a obsáhlými zkušenostmi s výukou dětí ze sociálně znevýhodněného prostředí.

Podle dotazovaného přípravný ročník má určitý vliv na většinu dětí z hlediska toho, že jim dopomůže k lepší přípravě při vstupu na základní školu. Žáci získají školní návyky, které se nestihnou naučit na začátku první třídy, protože děti v prvních ročnících bývá v současné době velký počet. To, jestli žáci ze sociálně znevýhodněného prostředí navštěvovali přípravnou třídu je jednoduché poznat především v první a v druhé třídě. Pokud tyto děti během této doby na základní škole uspějí a nemusí přestoupit na školu praktickou, tak se již od třetí třídy základní školy tak dobře začlení, že není možné poznat, zda do přípravného ročníku chodily či nikoliv.

Přípravné třídy by měly být, podle dotazovaného, rozděleny na ty pro děti ze sociálně znevýhodněného prostředí a na děti ostatní. Každá skupina má jiné předpoklady a jiné chování. Třídy by z těchto důvodů měly být rozděleny. Co se týče komunikace s rodiči dětí ze sociálně znevýhodněného prostředí, tak bývá poněkud horší a složitější. Rodiče těchto dětí na třídní schůzky pravidelně nechodí. Je škoda, že si tento návyk rodiče nepřenesli z přípravného ročníku, kde byla komunikace s učiteli a asistenty velmi dobrá.

Speciální péče není čistě pro děti ze sociálně znevýhodněného prostředí, ale i pro ostatní. Každé dítě je individuální a není zde rozdíl, zda je ze sociálně znevýhodněného prostředí či nikoli. Jediný rozdíl mezi těmito dětmi je, že jim doma nemá kdo pomoci se vzděláváním. Proto tedy potřebují dohánět tuto přípravu ve školách. Bohužel o tyto služby děti ani rodiče nemají velký zájem.

Chování dětí ze sociálně znevýhodněného prostředí nebývá nijak špatné v porovnání s dětmi ostatními. Je to individuální a nedá se říci, že by jedna nebo druhá skupina byla v chování horší. Co se týká fyzické zdatnosti, tak respondenta dosti překvapilo, že děti ze sociálně znevýhodněného prostředí mají problém s plaváním. Absolutní většina z nich neumí plavat a dotazovaný nedokáže určit, co je podstatou tohoto problému. Co se týká tělesné výchovy, tak byly děti ze sociálně znevýhodněného prostředí, které v tělocviku excelovaly a naopak i děti, které měly v tělesné výchově problémy a nechtěly se do hodin zapojovat.

Navštěvování přípravného ročníku ať už pro děti ze sociálně znevýhodněného prostředí nebo pro děti ostatní respondent rozhodně doporučuje. Děti z těchto tříd přicházejí na základní školu mnohem lépe připravené a práce s nimi je díky tomu mnohem jednodušší a účelnější.

5.1.4 Respondent č. 4

Čtvrtý dotazovaný je vychovatel, který se stará o volnočasové aktivity v rámci školy. Ve svých hodinách má na starost jak děti ze sociálně znevýhodněného prostředí, tak i děti ostatní. Přišlo mi tedy důležité zjistit i názor tohoto pedagogického pracovníka, který se stará a děti po skončení výuky.

Přípravný ročník podle respondenta má dobrý vliv na děti, protože tyto děti mohou přijít z rodin, kde se jim tolik nevěnují a v přípravných třídách mají větší možnost se něčemu přiučit, získat návyky, které doposud neměly a celkově se lépe připravit na nástup na základní školu.

Přípravné ročníky by měly zůstat sloučené, protože dotazovaný nevidí důvod rozdělovat děti do skupin podle prostředí, ve kterém vyrůstaly. Přípravný ročník je utvořen také z důvodů, aby si děti zvykaly jeden na druhého. Ani na základní škole nejsou třídy rozdělené. Proto i v přípravném ročníku by děti měly být společně.

Co se týče docházky dětí ze sociálně znevýhodněného prostředí do družiny, tak bývá spíše minimální. Děti odchází rovnou domů a návštěva školní družiny bývá spíše výjimečná. Pokud toto dítě do družiny přijde, tak si nevyžaduje nijakou speciální péči a začleňuje se stejně jako ostatní děti. Ani chování těchto dětí nebývá problémové a není vidět žádný rozdíl v tom, jak se děti projevují. Jakákoliv práce, která se jim zadá, nebývá problémem. Také

s kolektivem vychází dobře. I komunikace s rodiči je v družině bezproblémová. Jsou děti, které jsou aktivní a děti, které se drží spíše v ústraní.

To, že děti ze sociálně znevýhodněného prostředí mají možnost chodit do přípravného ročníku je velmi dobré. Většina těchto dětí nenavštěvuje mateřské školy a díky přípravným ročníkům se mohou naučit věci, které neznají z domova. Z těchto důvodů dotazovaný rozhodně doporučuje navštěvování přípravných tříd.

5.1.5 Respondent č. 5

Jako pátého dotazovaného jsem si vybral učitele, který učí pouze první a druhý ročník. Je tedy v kontaktu s dětmi, které teprve začínají navštěvovat základní školu. Bývá první, kdo vidí rozdíl mezi dětmi, které přípravný ročník navštěvují a těmi, které jej nenavštěvují.

Podle respondenta přípravné ročníky určitě mají vliv na nástup na základní školu. Hlavním důvodem bývá nezralost těchto dětí. Ty se zde naučí řádu, jak to ve škole chodí, co se ve škole děje, jaká je náplň vyučovacího dne a samozřejmě je to i nasměruje na školní práci. Děje se to i pomocí pracovních listů, které děti v hodinách vypracovávají. Přípravný ročník je vlastně takovým mezistupněm mezi hraním a učením.

Přípravné ročníky by neměly být rozděleny na děti ze sociálně znevýhodněného prostředí a na děti ostatní. Děti ze sociálně znevýhodněného prostředí, které mají problémy s hygienickými návyky, se zde mohou od ostatních dětí učit tyto návyky získávat. Každopádně v těchto smíšených přípravných třídách bývá vždy méně dětí ze sociálně znevýhodněného prostředí než ostatních dětí a tento poměr je správný. Pokud by se poměr obrátil, tak by mohl nastat problém. Prospěšnost smíšených přípravných tříd funguje i na skupinu dětí, které nepochází ze sociálně znevýhodněného prostředí, protože i ony se naučí fungovat s dětmi, které jsou jiné mentality.

Speciální péče u žáků ze sociálně znevýhodněného prostředí není podle dotazovaného nutná. Setkáváme se spíše s nutností vést ke školní práci rodiče těchto dětí. Prvňáček toho většinou sám moc nezvládne a tito rodiče nebývají zvyklí na to, mít nějakou školní povinnost vůči svým dětem. Nutnost je tedy naučit a zaškolit rodiče, jak se s prvňáčkem učit, jak mu pomáhat. To vše by mělo pokračovat i ve druhé třídě, jelikož děti stále nejsou natolik vyžralé, aby školní přípravu zvládaly samy. Dotazovaný uvedl příklad ze své praxe. Učil v první třídě

žáka ze sociálně znevýhodněného prostředí, který měl problémy se slovní zásobou. Naštěstí žák chodil do přípravného ročníku, kde dotazovaný zjistil, že daný žák je teprve druhou generací v rodině, která mluví česky. S touto informací se dalo poté s žákem lépe pracovat. Zde je vidět důležitost přípravného ročníku a především nutnost komunikace s rodiči za účelem získání co nejpřesnějších informací.

Rodiče dětí ze sociálně znevýhodněného prostředí většinou na třídní schůzky nechodí, nejspíš z toho důvodu, že se nechtějí zapojovat do skupiny s ostatními rodiči. Vždy ale mají snahu se domluvit a přijít v nějakém jiném čase. Pokud byla nutnost schůzky ze strany dotazovaného, tak nikdy nebyl problém a rodiče na výzvu přišli.

Chování dětí ze sociálně znevýhodněného prostředí bývá hlavně v nižších ročnících velmi dobré. Přípravný ročník těmto dětem v chování velmi pomáhá. Díky němu se děti dokáží lépe začlenit. Některé děti si jsou vědomé, že jsou Romové a že jsou v kolektivu „bílých“ dětí. Díky přípravnému ročníku si dokáží uvědomit tuto rozdílnost a své chování přizpůsobit do takové míry, aby nedocházelo ke konfliktům a i ostatní děti je vnímaly jako součást dané třídy.

Co se týká tělesné zdatnosti, tak respondent tyto děti rozděluje na tři skupiny. První skupina dětí ze sociálně znevýhodněného prostředí je fyzicky velmi zdatná, na prolézačkách jsou obratní a v míčových hrách šikovní. Druhá skupina těchto dětí trpí obezitou. Děti nechtějí chodit ven a preferují práce ve třídě. Třetí skupinou jsou děti, které nijak nevybočují z průměru.

Ve výsledku respondent samozřejmě navštěvování přípravného ročníku doporučuje. Je poznat, které děti do přípravného ročníku chodily a které ne a je pro něj příjemnější pracovat s dětmi, které díky přípravnému ročníku lépe spolupracují a jsou v hodinách aktivní.

5.1.6 Respondent č. 6

Mezi dotazované jsem si také vybral ředitele a zástupce ředitele jedné základní školy, kterou navštěvuje velké množství dětí ze sociálně znevýhodněného prostředí. Pokládám tedy za důležité znát i názor pedagogických pracovníků na řídicích postech školy.

Škola se potýká s různými problémy, které se týkají dětí ze sociálně znevýhodněného prostředí. Setkávají se s dětmi, které jsou na velmi rozdílné úrovni. Problémem bývá sociální

zázemí. Z domova si děti neodnášejí žádné dovednosti a nikdo se jim doma nevěnuje. Tyto děti nejsou nevzdělavatelné, ale spíše zanedbané ze strany rodičů. Komunikace s rodiči na dané škole je přesto dobrá. Jsou samozřejmě výjimky, ale ty nebývají tak časté. Škola se pokouší rodiče do procesu vzdělávání jejich dětí zapojit a na tom si hodně zakládá. Z toho vyplývá, že na škole zůstávají pouze děti, jejichž rodiče jsou ochotní ke spolupráci.

Jsou případy, kdy děti v hodinách potřebují speciální péči. O tom již nerozhoduje škola, ale speciální pedagogické centrum. Děti chodí do centra na vyšetření a na základě tohoto vyšetření je jim doporučována integrace. Buď je skupinová, nebo individuální. Ve skupinové terapii může být pouze pět žáků. Toto číslo, které se udává do zápisových archů, ale v praxi bývá větší. Co se týká speciální péče, tak je velký rozdíl v tom, zda žáci chodili či nechodili do přípravného ročníku. Pokud ano, jsou na školu mnohem lépe připraveni a tím pádem potřebují méně této speciální péče. Přípravné třídy ovšem nejsou důležité jenom pro děti ze sociálně znevýhodněného prostředí, ale i pro ostatní. Není výjimkou, kdy děti z majoritního prostředí potřebovaly přípravný ročník mnohem více než právě děti ze sociálně znevýhodněného prostředí. Pokud dítě neprojde přípravným ročníkem a nastoupí rovnou na základní školu, tak se většinou objeví nějaké problémy, které se musí později řešit. Takové dítě nemá žádné sociální nebo zdravotní návyky, neumí být v kolektivu, nesoustředí se a nevydrží být v klidu po celou vyučovací hodinu. Přípravný ročník určitě dopomáhá těmto dětem k větší samostatnosti.

Chování dětí ze sociálně znevýhodněného prostředí bývá ovlivněné rodinou a její výchovou. Není ovšem velký rozdíl v chování oproti ostatním dětem. Žáci jsou ve škole již dostatečně začlenění a tím pádem mají chování přizpůsobené školnímu řádu. Důležitý je také přístup učitele. Pokud učitel k dětem přistupuje jako k těm ze sociálně znevýhodněného prostředí a dá jim to jasně najevo, děti to okamžitě začnou negativně vnímat. Pokud bude učitelův přístup k těmto dětem stejný jako k ostatním, tak se děti přizpůsobí a jejich chování bude mnohem lepší. Důležitá je v tomto případě otevřenost. Děti totiž vyhýbavost poznají a pedagog ztrácí jejich respekt. Pokud učitel dokáže vhodně postupovat, vyhne se většímu množství problémů jak ze strany dětí, tak i ze strany rodičů.

Přípravný ročník dětem v každém případě pomáhá při nástupu na základní školu. Otázka rozdělení přípravných ročníků na přípravné ročníky pro děti ze sociálně znevýhodněného prostředí a pro ostatní je velmi palčivá. Přípravné ročníky by neměly být

rozdělovány, ovšem musí se brát v potaz, že jsou mez dětmi velké rozdíly hlavně v jejich vývoji a zralosti. Nejlepší by bylo, pokud by se nikdo neřídil na to, zda jde o dítě ze sociálně znevýhodněného prostředí či nikoli. Pokud by se, především romským dětem, vytvořila jejich vlastní skupina, například z důvodu jejich vlastní kultury, tak by se po určité době celá skupina mohla přesunout do seskupení s ostatními žáky. Tento postup by ale vytvářel prostor pro diskriminaci. Není ho tedy možné v praxi realizovat, i když podle dotazovaného by se jednalo o poměrně ideální řešení.

Škola je také pod tlakem České školní inspekce, která vyžaduje informace o tom, kolik romských dětí do dané školy chodí. Podle vyhlášky musí pedagogičtí pracovníci pouze na základě zřakového vjemu zjistit, zda se jedná o romské dítě či nikoli. Poznat romské děti bývá v některých případech těžké, protože děti se k romské národnosti nehlásí.

Dostí viditelný problém začíná být s obezitou a leností dětí ze sociálně znevýhodněného prostředí. Děti se vyhýbají tělesné výchově, ale také všem předmětům, které jsou v rámci odpoledního vyučování. Ke zvýšení aktivity těchto dětí přispívá i oblastní charita, která nabízí zájmové kroužky jako například tanec nebo fotbal. Žáci jsou nejspíš zvyklí o víkendu pouze odpočívat a nic nedělat. Škola se pokouší také hlídat docházku na odpolední vyučování. Kdyby se stávalo častěji, že by dítě nenavštěvovalo odpolední vyučování, tak na daného žáka zaměří svou pozornost. Příčinou tohoto problému je opět z velké části rodina. Rodiče některých romských žáků mají problémy s finanční gramotností. Je pro ně mnohem jednodušší dát dětem peníze místo toho, aby jim udělali svačinu. Děti tyto peníze samozřejmě utratí za sladké nápoje a brambůrky. V poslední době se objevuje i nešvar, kterým je kupování a pití kávy u dětí už v mladším školním věku. Konzumace zeleniny a ovoce bývá spíše výjimkou. V tomto případě by škola měla zvážit účinná opatření a automaty na tyto produkty ze školy odstranit. Rozhodnutí samozřejmě spočívá na vedení školy. Škola se pokouší zdravé stravování podpořit projektem Ovoce do škol, aby žáci měli pestrou stravu. Kupodivu stravu z tohoto projektu děti nevyhazují a všechno poctivě snědí. Výhodou tohoto projektu je, že je bezplatný a tím pádem rodiče dětí ze sociálně znevýhodněného prostředí nemusí řešit finanční otázku.

Pouze jedna desetina rodičů ze sociálně znevýhodněného prostředí, má problém s placením školních potřeb a projektů. Rodiče těchto dětí jsou si vědomi, že škola má možnost neuhrazení těchto potřeb ohlásit na odbor sociálních věcí. Rodiče dostávají příspěvky na děti,

tak musí tyto pomůcky zaplatit. Rodiče, kteří neplatí, často peníze používají například k zakoupení alkoholu a cigaret a tím omezují své vlastní děti. Pokud se o tomto chování škola dozví, tak rodičům oznámí, že jejich přístup ohlásí na odbor sociálních věcí. Poté se rodiče alespoň pomocí splátkového kalendáře pokouší nedoplatky uhradit. Tímto způsobem vlastně škola učí i rodiče zodpovědnosti za sebe i své děti.

Celková aktivita dětí ze sociálně znevýhodněného prostředí na dané škole je velmi dobrá. V současné době má škola problémy spíše s aktivitou dětí z majoritního prostředí. Romské děti často trpí závažnými onemocněními. Mívají například problémy se srdcem a střevy. Tyto problémy se ovšem projevují až v pozdějším školním věku a to vedení školy poměrně znepokojuje. Kvůli těmto zdravotním potížím bývají děti uvolňovány od lékaře z tělesné výchovy a to jen prohlubuje jejich problémy s fyzickou aktivitou a obezitou.

Vedení školy se obává, že až děti opustí jejich školu, tak budou mít na jiném vzdělávacím stupni obtíže. V dané škole se totiž těmto dětem daří především z důvodu nadstandartní péče poskytované všem žákům. Ovšem jakmile děti přestoupí na střední školu, kde už se jim nikdo tolik nebude věnovat, tak budou mít problémy se zvládnutím učiva. Vše si totiž musí děti za pomoci rodičů zajistit sami. Bohužel tato situace zpomalí možný studijní růst pro některé žáky, kteří jsou podle slov vedení současné školy dostatečně inteligentní na to, aby studovali i na vysoké škole. Z důvodu tohoto přístupu středních škol většina žáků ze sociálně znevýhodněného prostředí skončí v učilištích. Daná škola děti opravdu dobře připravuje na život a díky ní zvládají vše, co je potřeba. Důležité je mít ve třídě dobrý kolektiv, který zaručuje, že práce v hodině je mnohem pohodovější a efektivnější. Je ovšem škoda, že s takovýmto přístupem se děti už nesetkají na škole střední.

Přípravný ročník je tedy nedílnou součástí edukačního systému a každé dítě z méně podnětného prostředí by mělo tento ročník před nástupem na základní školu absolvovat. Nejen, že zde získají základní hygienické návyky, ale také sociálně vyzrají.

5.1.7 Respondent č. 7

Poslední dotazovaný je koordinátor činnosti mezi základní školou a jejím odloučeným pracovištěm. Dané odloučené pracoviště navštěvuje velké množství dětí ze sociálně znevýhodněného prostředí. Proto je důležitý i názor tohoto pracovníka.

Děti ze sociálně znevýhodněného prostředí toto odloučené pracoviště navštěvují proto, že v dané lokalitě žije velká skupina těchto rodin. Právě děti z těchto rodin nenavštěvovaly mateřskou školu (například z důvodu finanční zátěže), ale navštěvovaly přípravný ročník, který je bezplatný a financován školou. Přípravná třída na dané škole existuje již několik let. Vždy mívala jen jeden ročník, v posledních dvou letech se počet zvýšil na dvě přípravné třídy. Počet dětí v přípravném ročníku je omezen na dvacet. Děti mají k dispozici jednoho učitele a jednoho asistenta. Vyučování v přípravném ročníku je blokové a trvá zhruba čtyři hodiny. Během výuky nezvoní. Učitel volí přestávku vždy podle aktuální situace či unavenosti žáků.

Díky dlouholeté činnosti přípravného ročníku na dané škole se dá prokazatelně doložit její pozitivní vliv na nástup dětí na základní školu. Přípravný ročník v minulých letech ve velké míře navštěvovaly děti romské. V posledních třech letech se poměr dětí z romských a neromských rodin vyrovnal. To, že se poměr dětí v přípravném ročníku vyrovnal, považuje dotazovaný za důležité z důvodu navazování komunikace a snadnějšího začleňování dětí do kolektivu v prvním ročníku. Dotazovaný považuje přínos přípravného ročníku za velmi důležitý a užitečný. Důvodem je to, že děti ze sociálně znevýhodněného prostředí, nemají doma dostatek podnětů ze strany rodičů a rodiče se přípravě jejich nástupu na základní školu tolik nevěnují. Existují samozřejmě i výjimky, ale těch je podstatně méně. Jsou i děti ze sociálně znevýhodněného prostředí, které navštěvují mateřskou školu a ne přípravnou třídu. I mateřská škola tedy dokáže tyto děti připravit na nástup na základní školu. Bohužel díky změnám v nynějším sestavení tříd v mateřské škole, kdy již nejsou děti uspořádány podle věku, ale jsou všechny společně, nastává problém v tom, že děti předškolního věku (5 až 6 let) už nejsou tak detailně připravovány na nástup na základní školu. Právě proto vstupuje do popředí důležitost přípravného ročníku. V posledních letech nastupují do přípravného ročníku i děti ze smíšených rodin, kdy jeden z rodičů je cizinec. Pro tyto děti je docházka do přípravné třídy důležitá hlavně z hlediska rozvoje jejich jazykových schopností a dovedností.

Přípravný ročník pouze pro děti ze sociálně znevýhodněného prostředí považuje dotazovaný za ne příliš vhodný. Děti by neměly být rozdělovány a neměl by se brát zřetel, z jakého prostředí pocházejí nebo jakou mají barvu pleti. Adaptace dětí ze sociálně znevýhodněného prostředí k ostatním dětem nebývá problém. Spíše se setkáváme s problémem adaptace jejich starších sourozenců nebo rodičů.

Je smutné, že i přesto, že přípravný ročník je bezplatný, tak bývá docházka dětí v některých případech velmi malá. Týká se to především pondělí a pátků. Nejspíš z důvodu prodloužení víkendu. Není to ovšem vina dětí, ale jejich rodičů, kteří by měli děti vést k tomu, aby do školy šly a především dohlédnout na to, aby co nejméně hodin zameškaly. Důvodem absence občas také bývá, že před výplatou dávek rodiče nemají dostatek peněz na to, aby udělali dětem do školy svačinu, a tak je raději nechají doma. Tento fenomén zaznamenávali v přípravném ročníku v posledních letech. Je to také vidět v tom, že jakmile dávky přijdou, tak se děti ihned objeví ve škole a třeba s velkou a drahou svačinou. Rodiče by si tedy v tomto případě měli hlídat své finance a mít je pod kontrolou tak, aby měly jejich děti jídlo po celý měsíc a nemusely tedy zůstat před výplatou dávek doma. Stejný problém se naskytá i při návštěvě kulturních akcí spojených se školou. Co se týká obědů, tak jen malé množství dětí ze sociálně znevýhodněného prostředí chodí do školní jídelny a podle slov jejich rodičů mírají oběd doma.

Vliv rodiny je velmi důležitý na to, zda bude dítě ve škole potřebovat nějakou speciální péči. Pokud rodiče s dítětem doma denně procvičují a zajímají se o to, jaké mají děti úkoly a povinnosti, tak ve velkém množství případů tyto děti žádnou speciální péči nepotřebují. Toto se týká jak dětí ze sociálně znevýhodněného prostředí tak i dětí ostatních. Dětem ze sociálně znevýhodněného prostředí rozhodně neprospívá to, když se jejich rodina přestěhuje do zahraničí a po určité době se opět vrátí do České republiky a do bývalé školy. Tato změna vyvede děti ze zavedeného vzdělávacího rytmu a tím pádem potřebují opět ve výuce zvýšenou péči.

Je poznat, že děti ze sociálně znevýhodněného prostředí, které prošly přípravným ročníkem, mají výhodu oproti těm, které přípravný ročník nenavštěvovaly. Tento rozdíl je patrný především v prvním ročníku základní školy. Nelze to však paušalizovat na všechny případy. I děti ze sociálně znevýhodněného prostředí, které neprošly přípravným ročníkem, mohou být při vstupu na základní školu úspěšné. V těchto případech má na úspěch vliv z rozhodující míry rodina dítěte.

Není pravda, že všechny děti ze sociálně znevýhodněného prostředí mají problémy s chováním. Stejně jako u dětí z majoritní většiny jsou některé děti temperamentnější, jiné klidnější. Problematické je užívání nevhodných výrazů, které děti používají. Nevědí, co znamenají, ale protože je někde slyšely, tak je používají. Děti ze sociálně znevýhodněného

prostředí jsou lehce motivovatelné, a pokud si k nim učitel najde cestu, tak dokáží bezprostředněji vyjádřit své pocity. Dotazovaný uvádí příklad, kdy si žák přípravného ročníku, pocházející ze sociálně znevýhodněného prostředí, když jeho rodiče doma spali, sám sbalil a vypravil se do přípravného ročníku. Je to velmi neobvyklý případ, ale dokazuje to, že se děti do přípravného ročníku mohou těšit i třeba díky přístupu učitele.

Co se týče tělesné zdatnosti, respondent udává, že zdatnost dětí ze sociálně znevýhodněného prostředí bývá většinou lepší než u ostatních dětí. Příklad udává, že v první třídě všechny děti ze sociálně znevýhodněného prostředí ovládaly šplh na tyči, přičemž ostatní děti i při pravidelném nácviku měly s touto dovedností problém i v dalším ročníku. I u dětí ze sociálně znevýhodněného prostředí se objevil fenomén obezity a s tím spojené zdravotní problémy včetně snížené fyzické zdatnosti. Tyto děti také bývají více nemocné. Někdy je ovšem těžké odlišit absenci z důvodu nemoci od výmluvy a záškoláctví.

Navštěvování přípravného ročníku dotazovaný jednoznačně doporučuje. Vyplývá to z již výše uvedených skutečností. Děti si zde osvojí znalosti potřebné pro výuku na základní škole, a také získají povědomí o pocitu povinnosti pravidelného navštěvování školy. Učitel přípravného ročníku má větší možnost komunikace s rodiči žáků, jelikož rodiče své děti do přípravného ročníku sami vodí a také je odpoledne vyzvedávají.

5.2 Vyhodnocení rozhovorů

Přípravné ročníky jsou dle respondentů jednoznačně prospěšné, a to hned z několika důvodů. Díky těmto ročníkům jsou děti ze sociálně znevýhodněného prostředí lépe připraveny na zahájení školní docházky, v hodinách jsou více samostatné a jejich sociální vyzrálost je na mnohem lepší úrovni než u dětí, které do přípravného ročníku nechodily. Je těžké si představit, že by některé děti ze sociálně znevýhodněného prostředí přípravný ročník nenavštěvovaly. Jejich schopnosti fungovat ve školním prostředí byly totiž tak malé, že bylo nutné, aby tyto mezery přípravný ročník zaplnil.

Děti, které chodily pouze do mateřské školy, nejsou tak zvyklé být bez rodiny. Přípravný ročník se pokouší naučit děti fungovat a pracovat bez častého dohledu rodičů. Mateřské školy jsou ovšem drahé a pro většinu rodin ze sociálně znevýhodněného prostředí

nedostupné, a proto je výborný nápad, že děti mohou chodit do přípravných ročníků, které jsou pro děti bezplatné.

I když děti navštěvují přípravný ročník, je nutné, aby se rodiče na jejich edukaci intenzivně podíleli. Musí s dětmi doma procvičovat, povzbuzovat je a pomáhat jim se zadanými úkoly. Rodiče tedy musí být dostatečně zaškoleni, aby mohli dětem správně a účelově pomáhat. Je totiž nutné, aby s dětmi spolupracovali a motivovali je k dokončení úkolů, ne za ně domácí úkoly vypracovávali. Rodiče dětí ze sociálně znevýhodněného prostředí bohužel tradičně nechodí na třídní schůzky. V přípravných ročnících nebyl problém s osobním kontaktem s příbuznými těchto dětí a vždy bylo možné si s rodinou promluvit. Pokud si ovšem učitel domluví s rodičem osobní schůzku, na soukromou schůzku rodič přistoupí a přijde. Rodina ovšem také ztěžuje svým dětem výuku tím, že se často stěhují, ať už v ČR nebo mimo ni a je tedy pro děti obtížné stále si zvykat na nové prostředí a nové spolužáky. I co se týče zdravého životního stylu, bývají rodiče těchto dětí leniví a nepodporují své děti ve sportovních aktivitách nebo ve zdravé výživě. Je tedy velmi důležité, aby v přípravných ročnících byl intenzivní kontakt s rodiči a utvrdil je v tom, že přípravný ročník nevyřeší vše za ně, a že i oni se musí podílet na tomto výchovně-vzdělávacím procesu.

Pokud jsou přípravné ročníky společné pro děti ze sociálně znevýhodněného prostředí a pro děti s odloženou povinnou školní docházkou, je těžké poznat, v jakém prostředí dítě vyrůstá. Dokud byly přípravné ročníky oddělené, udržovali pracovníci těchto ročníků bližší kontakt s rodinou, bylo tedy jednodušší poznat, v jaké situaci se dítě nachází. Pro někoho je lepší, když by byly přípravné ročníky oddělené, protože by v každém ročníku bylo méně dětí, pracovníci těchto ročníků by měli blíže k rodinám těchto dětí a také z důvodu toho, že každá z těchto skupin má jiné předpoklady. Na druhou stranu děti ze standardního prostředí mohou ty ostatní táhnout kupředu. Děti se lépe začlení, osvojí si hygienické návyky od ostatních, učí se spolupracovat, chápat děti s jinou mentalitou. Není dobré, když převažuje počet jedné skupiny ve třídě nad druhou, ale realita bývá taková, že ve třídách je většinou více dětí z běžného prostředí. Kdyby tomu bylo naopak, mohlo by docházet například ke kázeňským problémům.

Pravidelná docházka je velmi důležitý faktor, který má vliv na následnou připravenost dítěte na nástup do základní školy. Učitelé se setkávají s problémy, že dítě chce do přípravného ročníku chodit, ale rodina třeba může zaspát nebo nemusí mít dostatek financí na

to, aby zaplatila autobus nebo svačinu. Důsledkem toho dítě nepřijde a daný den daný den do školy. Pokud nejsou absence v přípravném ročníku nějak časté, dá se látka dohnat a ve výsledku není žádný rozdíl, ovšem pokud dítě chybí často, je jeho školní připravenost ohrožena. Málokteré dítě ze sociálně znevýhodněného prostředí navštěvuje školní družinu. Děti ze sociálně znevýhodněného prostředí bývají také velmi často nemocné, ne vždy je to ovšem pravý důvod absence.

Tempo výuky v přípravných ročnících pro děti ze sociálně znevýhodněného prostředí je pomalejší, přizpůsobuje se individuálním potřebám dětí. V přípravných ročnících nejsou pouze děti, které se poprvé připravují na vstup do základní školy, ale také děti s odkladem povinné školní docházky. S nástupem dítěte do přípravného ročníku začíná cílená příprava a jeho všestranný rozvoj. Dítě si zvyká na režim vyučování a na chod školy. Přípravný ročník představuje mezistupeň mezi hraním a učením. To, zda dítě navštěvovalo přípravný ročník, je zřejmé především v 1. a v 2. ročníku. Nebývá vždy pravidlem, že přípravný ročník potřebují především děti ze sociálně znevýhodněného prostředí. Mnohé děti potřebují přípravný ročník navštěvovat z důvodu oslabených dílčích funkcí, k pozdějšímu osvojení si čtení a psaní.

Chování dětí ze sociálně znevýhodněného prostředí se dá v malém kolektivu dobře korigovat. Veškeré chování si dítě přináší ze své rodiny, bohužel i s velkým množstvím nevhodných výrazů. V případech problémového chování u dětí ze sociálně znevýhodněného prostředí se někdy stává, že děti jsou ze školy vyzvedávány často jinými rodinnými příslušníky, a nelze tedy spoléhat na to, že se zpráva o nevhodném chování dítěte dostane až k rodiči. Přípravný ročník má ovšem tu výhodu, že se snaží, aby tyto děti neměly problémy se svým chováním, dokáže jejich jednání umírnit. Samozřejmě je zde důležitá i role učitele, který vystupuje jako určitý vzor. V současné době se vyskytuje i problém obezity, přičemž se přípravný ročník snaží tyto děti motivovat k větší aktivitě, například zvýšeným počtem hodin tělesné výchovy.

Děti se v přípravných ročnících dobře adaptují na společnost. Jejich starší sourozenci, kteří neprošli přípravným ročníkem nebo rodiče, kteří tuto možnost neměli, pravděpodobně měli obtížnější podmínky při společenské integraci. V přípravných ročnících se vzdělávají také děti cizinců. Pozitivem pak pro děti může být seznámení s jiným jazykem a kulturou. Smutný je ovšem fakt, že i přes to, co přípravné ročníky a jejich vyučující pro děti dělají, bývá finanční ohodnocení pedagogických pracovníků špatné a neodpovídající výsledkům práce.

5.3 Doplnující informace

Druhá část mého výzkumu byla založena na informacích získaných kvantitativní metodou sběru dat, a to dotazníky. Tyto dotazníky jsem rozdál do škol, kde se vzdělávají děti, které pochází ze sociálně znevýhodněného prostředí a kde některé z nich prošly přípravným ročníkem. Tyto dotazníky jsem se pokusil utvořit tak, aby mi poskytly co nejobjektivnější fakta o efektivitě přípravného ročníku při vzdělávání dětí ze sociálně znevýhodněného prostředí. Otázky byly také směřovány na téma chování a tělesné zdatnosti, což bezpochyby s daným tématem souvisí. Přípravný ročník totiž není pouze o přípravě na výuku, ale také o osvojení základních návyků, ať už hygienických či návyků v chování.

Komunikace se školami jako celky nebyla tak jednoduchá jako s individuálními respondenty. Stávalo se, že jsem na danou školu dotazníky přinesl, ale buď se mi vůbec nikdo neozval s tím, že si mohu dotazníky vyzvednout, nebo se ozvali až po velmi dlouhé době, kdy už jsem ani nečekal, že mi dotazníky vrátí. Samozřejmě byly i školy, kde byla komunikace výborná, a dotazníky mi vyplnily v nejrychlejších možném čase.

Ve výsledku se mi podařilo získat čtyřicet vyplněných dotazníků, což pokládám za velký úspěch. Díky takovému počtu sesbíraných dotazníků se mi podařilo doplnit vhodné informace získané v rozhovorech s respondenty.

5.4 Dotazníky

Co se týká vlivu přípravného ročníku na nástup do základní školy, neobjevil se žádný dotazovaný respondent, který by v dotazníku zmínil, že přípravný ročník nemá žádný vliv na vstup do základní školy. Podle výsledku z dotazníku si děti z přípravného ročníku lépe zvyknou na školní režim, dobře se orientují v prostředí školy, mají větší jistotu při plnění úkolů, jsou lépe připraveny na práci v hodinách a udrží déle pozornost. Dále u těchto dětí dochází ke zlepšení jejich návyků, ke zlepšení základních dovedností, sebeobsluhy a motoriky. Děti jsou více zralé, naučí se práci v kolektivu, denně procvičují svou pozornost. Přípravný ročník také pomáhá dětem, které mají jakýkoliv problém při začleňování do kolektivu, učí je hygienickým i pracovním návykům, zásadám a dodržování pravidel slušného chování. Je třeba zmínit, že nutnost učit děti hygienickým návykům a pravidlům slušného chování bylo třeba

proto, že v tomto směru selhala rodina. Domácí příprava dětí z přípravného ročníku bývá také mnohem lepší než u ostatních. Děti celkově rychleji pracují. Přípravné ročníky naučí děti rozlišovat barvy, počítat, orientovat se v prostoru, správně uchopovat pracovního nástroje, atd. Tyto návyky se učí děti i v mateřské škole, ale ne všechny děti mateřskou školu navštěvují. Přípravný ročník může být alternativní volbou pro doplnění jejich mezer v dovednostech. Díky přípravným ročníkům si děti také zvyknou na respektování autority a své spolužáky. Děti jsou celkově lépe připraveny na zvládnutí nároků 1. ročníku základní školy.

Odpovědi na otázku, zda by měly být přípravné ročníky segregovány na romské a neromské, se v mnohých případech lišily. Ve výsledku se dotazovaní rozdělili do dvou stejně velkých táborů s protichůdnými názory. První z nich byli ti, kteří byli proti segregaci přípravných ročníků. Podle nich by třídy měly být spojené, protože pokud ve třídě není mnoho žáků, učitel a asistent mohou k dětem přistupovat individuálně a poskytovat pomoc podle potřeb dětí. Děti budou v životě mnohokrát nuceny žít a spolupracovat s ostatními lidmi jakékoliv národnosti. Není tedy důvod je i v mladém věku oddělovat. Stejně tak ani na základní škole děti nejsou nijak rozdělovány. Společné přípravné ročníky naučí děti být k sobě tolerantní a navzájem si pomáhat. Je důležité, aby se děti této toleranci učili už v co nejnižším věku. Pokud by byly přípravné ročníky rozděleny, zvýšila by se izolace, což je nežádoucí. Je potřeba, aby rostlo vzájemné propojení a vytváření kontaktů a vztahů mezi oběma skupinami. Podle některých názorů jsou přípravné ročníky z velké většiny naplněny romskými dětmi, a proto není důvod rozdělovat třídy, jelikož ostatní děti jsou více přizpůsobivé. Rozhodně ovšem není dobré poukazovat na rozdíly a je důležité, aby všechny děti měly stejnou šanci.

Názory, proč by přípravné ročníky měly být segregovány, byly takové, že romské děti potřebují navíc sociální péči a získat hygienické návyky. Romské děti se potřebují více zaměřit na socializaci a ne na vzdělání. Dalším důvodem pro rozdělení tříd je pasivní přístup a nezájem romských dětí o vzdělání. Důležitý faktor zde také hraje jiná mentalita romské populace. Tyto názory se ve velké míře opakovaly a nebyly nalezeny jiné důvody, proč třídy segregovat.

Setkal jsem se i s jinými typy odpovědí, kdy dotazovaný nepovažoval segregaci za nutnou, ale podporoval zařízení, která jsou určena především romským dětem například v Brně, pro děti z ghett. Učí se zde svůj jazyk, zvyky a tradice. Další názor byl ten, že co se

týče dětí ze sociálně znevýhodněného prostředí, neměly by se přípravné ročníky dělit, ale pokud se jedná o romské děti, které neumí česky, tak ano. Zároveň ovšem dodává, že jeden rok by nejspíš nestačil.

Zda žáci, kteří pochází ze sociálně znevýhodněného prostředí a prošli přípravným ročníkem, potřebují nějakou speciální péči na základní škole, byla otázka, která opět dělila respondenty do skupin. První skupina se domnívala, že tyto děti již žádnou speciální péči nepotřebují. Domnívali se, že pokud děti prošly přípravným ročníkem, již jsou dostatečně zralé, aby mohly bez problémů nastoupit do základní školy.

Názor druhé skupiny byl takový, že i po absolvování přípravného ročníku tyto děti potřebují nějakou speciální péči. Může to být například rozvoj pracovních a sociálních návyků. Bohužel ve škole se ne vždy podaří vše stihnout, a pokud děti doma nemají příznivé prostředí, je nutné s nimi ve škole pracovat na 200%. Důležité je také individuální pracovní tempo. Jak již bylo zmíněno, základ je v rodině, jejím přístupu a podpoře. Je třeba zohledňovat i zdravotní důvody. Tyto děti potřebují nejen individuální péči, toleranci, ale i zvýšenou spolupráci a komunikaci rodiny se školou. Další speciální péče se týká začleňování těchto dětí do třídy, jejich zájmové činnosti, pobytu ve školní družině a stravování. I když je přípravný ročník pro děti prospěšný, nedokáže zcela odstranit všechny problémy, které děti mají.

Třetí, nejpočetnější skupina se domnívá, že je to individuální a nelze na to odpovídat ano či ne. Velkou roli zde hraje rodinné prostředí, které ovlivní, zda je dítě do školy připraveno, nebo zda se mu bude učitel ve škole muset nějakým speciálním způsobem věnovat. Některé děti potřebují logopedickou nápravu, upevňování hygienických návyků atd. Další kritéria jsou rozumová výchova, sociální dovednosti jako je samostatnost a komunikace. Nezbytná je i již zmíněná podpora rodiny, příprava do školy a zajištění kontroly školních pomůcek. Je také důležité, zda dítě nemá nějaké výchovné problémy nebo poruchu učení.

Nejdůležitější slovo má v tomto případě přípravný ročník, který může základním školám sdělit, jak dítě prospívá, zda je dostatečně vyvinuté. Podle toho učitelé základní školy mohou posoudit, zda je potřeba pro žáka nějaká speciální péče.

Zda je rozdíl v úspěšnosti během studia na základní škole mezi žáky ze sociálně znevýhodněného prostředí, kteří prošli přípravným ročníkem a těmi, co přípravným ročníkem neprošli, byla další moje otázka. Odpovědi byly rozdílné. První skupina se domnívala, že přípravný ročník těmto dětem pomáhá k snazšímu zvládnutí výuky na základní škole. Zdá se, že tyto děti zvládají školu bez velkých potíží, jsou úspěšnější. Rozdíl je patrný především v první třídě, a to hlavně v rozumových schopnostech. V pozdějším věku je úspěšnost ovlivněna především péčí rodiny, integrací, snaze a nadáním. Tato problematika je u každého žáka individuální, záleží na inteligenci, schopnosti adaptovat se v kolektivu a přizpůsobit se nárokům školy. Ovšem děti, které prošly přípravným ročníkem, mají zažitý režim, je u nich lepší socializace, což může být v začátku výhodou. Děti, které přípravným ročníkem neprošly, často po nástupu na základní školu mají významné problémy například s pochopením významu slov, hygienickými návyky atd.

Minoritní skupina měla názor, že není rozdíl mezi dětmi ze sociálně znevýhodněného prostředí, které prošly přípravným ročníkem a těmi, které jím neprošly. Podle nich záleží především na samotném žákovi a jeho rodině.

Poslední část dotazovaných neuměla na otázku odpovědět především proto, že za svou praxi zatím neučila zástupce obou těchto sledovaných skupin. Odhadovali však, že nějaký rozdíl patrný bude mezi dětmi, které přípravným ročníkem prošly a těmi, které ho nenavštěvovaly.

Otázka chování žáků ze sociálně znevýhodněného prostředí mi přišla velmi důležitá a ve spojení s přípravným ročníkem také věcná. Zajímalo mě, co si dotazovaní myslí o chování těchto dětí, zda je nějakým způsobem odlišné. Opět se odpovědi dělily do několika kategorií. Bohužel převládaly především odpovědi negativní. Tyto děti se podle nich neradi přizpůsobují, mají problémy s hygienou, rozlišováním časového období, nerozlišují volný čas a pracovní povinnosti, jsou hlučné a nesoustředěné. Jejich chybějící návyky často znesnadňují vyučovací proces. Komplikují tak výuku nadaných žáků a učitel musí řešit, komu věnovat větší pozornost. Děti bývají hyperaktivní, neposlušné, méně samostatné, vymýšlí si, často zapomínají pomůcky a domácí úkoly. Mívají kázeňské problémy, problémy s asociací a přizpůsobivostí, porušují školní řád a na hodiny se nepřipravují. Objevují se i sklony k agresivitě, záškoláctví, krádeže a časté absence. Jeden z nejdůležitějších problémů nekázně

je neuznávání autorit. Děti k němu nejsou vedeny ani ve svých rodinách a bohužel vzdělání pro ně nebývá prioritní. V hodnocení chování těchto dětí se objevují pojmy jako dítě problémové, nepřizpůsobivé či nekultivované.

Někteří dotazovaní měli opačné názory na chování těchto žáků. Tvrdí, že tito žáci bývají za vše vděčnější než jiní, jejich chování bývá srovnatelné s ostatními. Menší výjimku viděli v nedostatečné sebedůvěře nebo v prosazování se na úkor ostatních. Co se týče chování v přípravném ročníku, viděli ho vždy jako bezproblémové.

Chování žáků ze sociálně znevýhodněného prostředí je samozřejmě také otázkou individuality a prostředí, ve kterém děti vyrůstají. Je rozhodující, jak je rodinné prostředí podnětné a jak rodina vnímá důležitost vzdělávacího procesu. Dítě může být prostředím, ve kterém vyrůstá, negativně ovlivněno a může to způsobit jeho plachost, neprůbojnost nebo jeho ustrašenost.

Zda dopomáhá přípravný ročník žákům ze sociálně znevýhodněného prostředí k samostatnosti ve vyučování, měli jasnou odpověď. Děti jsou podle dotazovaných mnohem samostatnější, jsou lépe připraveny na školní práci i plnění školních povinností. Díky přípravnému ročníku se snaží vyrovnat ostatním žákům a mají v sobě zažitou i určitou soutěživost. Přípravný ročník zrychlí a zkvalitní některé vyučovací procesy, to zkvalitní výuku a žáci získají více schopností a vědomostí. I toto je ale individuální. Samostatnost je velmi patrná především na začátku základní školy. Později se často děti bohužel vracejí do svých zaběhlých kolejí.

Našli se i názory, že přípravné ročníky nemají vliv na samostatnost ve vyučování, a že samostatnost má základy především v rodině. Tyto názory byly ale ojedinělé.

Zabývat se tělesnou zdatností dětí ze sociálně znevýhodněného prostředí mi přišlo také jako velmi důležité. Nedostatečnost pohybu může v budoucnu negativně ovlivnit jejich zdraví. V přípravných ročnících se vyučující důkladně zabývají pohybem dětí. Zajímalo mě, zda to má na děti nějaký vliv. Většina dotazovaných neviděla rozdíl v tělesné zdatnosti dětí ze sociálně znevýhodněného prostředí a ostatních dětí. Samozřejmě je důležité, jakým aktivitám se děti ve volném čase věnují. Rozdíly vidí i mezi dětmi z běžného rodinného prostředí, a proto si nemyslí, že odlišnost je dána prostředím, ve kterém žák vyrůstá. Přípravný ročník

může pomáhat některým jedincům ke zlepšení tělesné zdatnosti. Mezi dotazovanými se totiž objevuje i druhá menší skupina těch, které tvrdí, že děti ze sociálně znevýhodněného prostředí mají problémy s tělesnou zdatností.

Podle již zmíněné druhé skupiny jsou děti líné a obézní, nemají správné stravovací návyky, nesportují, nejsou zvyklé na pohyb a na kooperaci při hrách. Nemají zájem o sport, špatně tráví svůj volný čas. Záleží i na zdravotním a psychickém stavu jedince a na výchově v rodině. Tělesná zdatnost celkově upadá nejen u dětí ze sociálně znevýhodněného prostředí, ale i u ostatních dětí.

Z některých odpovědí vyplývá, že děti ze sociálně znevýhodněného prostředí jsou pohybově zdatnější, protože často volný čas tráví aktivně venku. Chlapci bývají zdravější a pohybově vyspělejší. Dívky se scházejí v různých tanečních skupinách. Dívky i chlapci se rádi sdružují v nízkoprahových zařízeních, která pro ně organizují sportovně-kulturní aktivity. To je velmi pozitivní.

Mým nejdůležitějším úkolem bylo zjistit, zda dotazovaní doporučují navštěvování přípravného ročníku. Byl jsem nesmírně rád, že ani jedna odpověď v dotaznících nebyla negativní. Všichni přípravný ročník, i když někde s menšími výhradami, doporučovali. Ve velké míře se shodli, že přípravný ročník dostal svému jménu. Dětem ze sociálně znevýhodněného prostředí i ostatním dětem přípravný ročník v mnohém usnadnil nástup do základní školy. Jediný důvod proč přípravný ročník nenavštěvovat byl ten, že pokud již dítě chodilo do mateřské školy, je to pak bezpředmětné. Do přípravného ročníku by měly zásadně chodit jen děti, u kterých se projeví nějaké nedostatky, které bývají příčinou odkladu školní docházky. Může to být například nesamostatnost, problémová komunikace, problémy s výslovností a chováním atd. Zajímavý byl také názor, že důležitý faktor pro to, zda nastoupit či nikoliv do přípravného ročníku, je rodina a její přístup ke vzdělání svých dětí. Je totiž především důležité, zda rodiče své dítě podporují ve vzdělávání a jsou ochotni dopřát mu výhody přípravného ročníku.

Dle výsledků ze sesbíraných dotazníků má přípravný ročník vliv na děti ze sociálně znevýhodněného prostředí při vstupu do základní školy. Díky přípravnému ročníku si tyto děti lépe zvyknou na školu a všechny procesy s tím spojené. Výuka v přípravném ročníku je

zvykala například na domácí úkoly, udržení pozornosti po dobu výuky, pomohla jim s hygienickými návyky, se začleněním do kolektivu, se zlepšením chování, vedla je k respektování autorit. Toto všechno se děti v přípravných ročnících mají možnost učit. V rodině dětí ze sociálně znevýhodněného prostředí byl tento úkol zanedbán, a tak v tomto směru se rodinu snaží nahradit přípravný ročník.

Jsou různé názory na to, zda by přípravné ročníky měly být segregovány či nikoliv. Důvodem, proč by měly zůstat spojené, je skutečnost, že v životě budou tyto děti také muset spolupracovat s ostatními, a není tedy důvod je rozdělovat. Je dokonce lepší, když si na takovou spolupráci zvykají již od nejútlejšího věku. Díky spojeným přípravným ročníkům se naučí toleranci k ostatním a dokáží si vytvořit kontakty mezi sebou. Názory, které byly pro rozdělení přípravných tříd, byly odůvodňovány především nedostatečnými hygienickými návyky a nezájmem o studium u dětí ze sociálně znevýhodněného prostředí.

Po absolvování přípravného ročníku již děti ve velké míře nepotřebují žádnou speciální péči. Občas je potřeba jejich znalosti doplnit o nějaké sociální návyky, ale většinu z nich již umí z přípravného ročníku. Základ úspěšného zvládnutí všech požadavků základní školy je ovšem v rodině. Záleží, jak svému dítěti pomáhá, a jak ho podporuje. Přípravný ročník pomáhá žákovi překonat obtíže především v první třídě základní školy. Ty děti, které prošly přípravným ročníkem, mají výhodu. Dokáží se lépe adaptovat na školní prostředí, ale také se lépe socializují.

Chování dětí ze sociálně znevýhodněného prostředí bývá často nepřizpůsobivé, bývají hlučné, nesoustředěné, mívají kázeňské problémy. U některých z nich je ale situace opačná a jejich chování je srovnatelné nebo i lepší oproti ostatním dětem. V přípravném ročníku nebývají problémy s chováním, protože ve třídě je málo dětí a učitel s asistentem si je dokáže uhlídat. Chování je ovšem znatelně ovlivněno prostředím, ve kterém dítě vyrůstá.

Přípravný ročník dopomáhá dětem k tomu, aby byly ve škole samostatné, byly soutěživější, což pomáhá ke zkvalitnění výuky. Díky absolvování přípravného ročníku jsou již děti zvyklé na školní činnosti a dokáží se jim přizpůsobit. To může vyučovací proces ve škole zrychlit. Přípravný ročník je všemi dotazovanými bez výjimky doporučován především pro děti, které mají nějaké potíže, ať už s výukou nebo s nějakými sociálními problémy. Na místě je třeba opět podotknout, že důležitou roli v úspěšnosti vzdělávání hraje přístup rodiny. Jak je ona schopna a ochotna svému dítěti pomáhat ve zvládnutí studia.

6 ZÁVĚR

Vzdělávání dětí ze sociálně znevýhodněného prostředí je velmi důležité téma, a proto je nutné se touto problematikou zabývat. Účelem mé diplomové práce bylo zjistit, zda má forma předškolního vzdělávání a to přípravné třídy pozitivní vliv na vstup dětí na základní školu.

Způsob a intenzita vzdělávání těchto dětí jsou velmi důležité pro jejich budoucí rozvoj. Je tedy zřejmé, že by jejich vzdělávání mělo být zahájeno co nejdříve. Přípravné ročníky jsou podle oslovených dobrou volbou, jak se vzděláváním začít. Díky přípravným třídám se děti dokáží adaptovat na prostředí a snížit tak stres spojený s nástupem na základní školu. Děti se zde okamžitě rozvíjí po sociální i inteligenční stránce. Dokáží udržet déle pozornost, mají lepší sebeobsluhu, motoriku, uznávají autority. Toto je při nástupu na základní školu velmi důležité. Dále se seznamují se školním řádem a způsobem, jak se ve škole vyučuje. Děti, které navštěvovaly přípravný ročník, jsou vyzrálejší, zvládají hygienické návyky. Tato otázka totiž bývá u dětí ze sociálně znevýhodněného prostředí dosti problematická. To proto, že podmínky, ve kterých žijí, nejsou ideální. Proto je důležité, aby se všechny tyto návyky naučily již před nástupem na základní školu.

Pokud dítě neprojde přípravnou třídou či mateřskou školou, může mít velké problémy se zvládnutím nároků na základní škole. Jsou dokonce případy dětí, které by bez určité formy předškolního vzdělávání tyto nároky vůbec nezvládaly. To, zda dítě chodilo do přípravné třídy je poznat především v prvním a druhém ročníku základní školy. Ve třetí třídě jsou děti již dostatečně adaptovány a nelze s jistotou říci, zda do přípravného ročníku chodily či nikoli. Pokud tomu tak ovšem nebylo, tak dítě muselo vše, co by se naučilo v přípravné třídě dohánět až během studia na základní škole.

Druhou možností oproti přípravným ročníkům jsou mateřské školy. Ty mají bohužel několik nevýhod. Za prvé je to především finanční stránka, protože mateřské školy jsou oproti přípravným ročníkům zpoplatněné. Ne každá rodina ze sociálně znevýhodněného prostředí si mateřskou školu může dovolit. Další nevýhodou je, že v mateřských školách je více pedagogických pracovníků, kteří se u dětí střídají. Rodiče romských dětí tedy s těmito učiteli nemají tak blízký kontakt jako pouze se dvěma pedagogy v přípravné třídě. Další výhodou

přípravného ročníku je to, že jsou děti zvyklé pracovat jako ve škole a nejsou tolik fixovány na rodinu. Pokud jsou děti ze sociálně znevýhodněného prostředí zapsány do mateřské školy, tak se setkáváme i s dalším problémem a tím je špatná docházka. Rodiče děti do mateřské školy často neodvádí a tím pádem nemají potřebné návyky. Finanční náklady vložené do navštěvování mateřské školy jsou tedy zbytečné. Tento problém se ovšem vyskytuje i v přípravné třídě.

Otázka, zda by měly být přípravné třídy rozdělené podle národností, má dvě skupiny zastánců. První skupina propaguje názor, že by měly být přípravné třídy oddělené. Důvodem tohoto názoru je, že v oddělených přípravných třídách mají pedagogičtí pracovníci bližší vztah k rodičům dětí, což je velmi důležité. V neposlední řadě má každá národnost svou kulturu a každá je jiná. Proto by měly takto malé děti vyrůstat „mezi svými“. Druhá skupina tvrdí, že by přípravné ročníky měly být sloučené a to především z důvodu motivace slabších žáků těmi úspěšnějšími. Dále si budou děti zvykat jeden na druhého bez ohledu na to, jakou mají národnost. V dospělém životě budou také muset žít v integrované společnosti. Děti ze sociálně znevýhodněného prostředí mající problémy s hygienou se mohou od ostatních spoustu věcí naučit a tím pádem zlepšit své návyky. Důležité je i to, že jsou to právě malé děti, které se rychle přizpůsobují.

Chování v přípravných ročnících nebývá problémem. Dokonce i vzorce chování vůči ostatním jsou v těchto třídách probírány a žákům je ukazováno na jednoduchých příkladech, které chování je žádoucí a které nikoli. Děti se tímto připravují na to, jak by se měly chovat během výuky nebo o přestávkách na základní škole. Způsoby chování dětí jsou individuální. Proto některé děti vyžadují více výchovných podnětů a jiným stačí obvyklá pozornost. Přípravné třídy se také zaměřují i na aktivitu dětí a snaží se je vést k pravidelnému pohybu a k fyzické činnosti.

Důležitým faktorem vedoucím k úspěšnému zvládnutí nástupu na základní školu je správná docházka. Pokud dítě nechodí do přípravného ročníku pravidelně, nemohou být očekávány dobré výsledky. Toto je především záležitost rodičů, kteří nedbají na pravidelnou docházku do přípravných tříd a často děti ponechávají doma. Souviset to může jednak s finančními problémy rodiny (např. nemají peníze na svačinu či kulturní představení) a proto dítě daný den do přípravného ročníku nepošlou. Dalším důvodem může být brzký začátek vyučování. Proto se některé přípravné třídy přizpůsobily a začaly výuku o něco později.

Je nutné udržovat stálý kontakt s rodiči těchto dětí, protože to jsou právě oni, kteří mají největší podíl na tom, jak bude dítě vyrůstat a jak se bude vzdělávat. Škola musí rodiče dostatečně informovat a předávat jim veškeré informace potřebné k dobrému zvládnutí přípravy při nástupu na základní školu. Rodiče musí s dětmi pracovat i doma a to bývá velký problém. Rodina se totiž často mylně domnívá, že za ně přípravný ročník vše vyřeší a oni se tím pádem nemusí o nic starat. Skutečnost je ovšem komplikovanější a je nutné, aby se s dětmi pracovalo i po vyučování. Rodiny s dětmi nedostatečně komunikují a to může vést k problémům s výslovností, s vyjadřováním a se začleněním se do kolektivu. Dále může nastat problém v komunikaci mezi rodiči a přípravným ročníkem. Toto je spíše záležitostí školy, jak si tento vztah nastaví a jak dokáže komunikaci s rodinami realizovat. Aby dítě bylo v přípravném ročníku úspěšné, tak je třeba, aby rodiče kontrolovali, zda má dítě připravené školní pomůcky, a aby se i doma učilo hygienickým návykům. Rodina má vliv na vše a je proto nutné, aby rodiče s dětmi denně pracovali a vedli je správným směrem. I chování, které děti ve škole předvádí, je často převzaté od rodičů nebo sourozenců. Proto je potřeba, aby se případné nevhodné projevy chování rodičů neodehrávaly za přítomnosti malých dětí. Pokud je o děti doma dobře postaráno, tak není potřeba, aby byla dětem v přípravném ročníku věnována nějaká speciální péče. Rodiče se musí postarat o to, aby dítě ráno vstalo a získalo návyk pravidelně do přípravné třídy docházet. Nedostatek podnětů ze strany rodiny je častým problémem nepřipravenosti dětí pro vstup na základní školu. Na děti se musí dohlédnout, aby si sami dělaly domácí úkoly a ne, aby je za ně psal někdo jiný. Samotní rodiče dětí ze sociálně znevýhodněného prostředí necítí nutnost pomáhat dětem doma s učením a tím pádem záleží vše na dětech samotných. Občas se pedagogičtí pracovníci na školách setkávají s problémovou komunikací s rodiči dětí ze sociálně znevýhodněného prostředí. Děti často ze školy vyzvedává někdo jiný, a pokud je potřeba rodičům něco sdělit, není vždy jasné, zda se k nim daná informace dostane. Problém nastává i při třídních schůzkách, kam rodiče dětí ze sociálně znevýhodněného prostředí často nechodí. Naštěstí si občas rodiče domlouvají schůzky v jiném termínu, kdy si mohou s učiteli o prospěchu svých dětí promluvit. Komunikace s rodiči v družině bývá dobrá, ovšem rodiče těchto dětí málokdy služeb družiny využívají. Pokud se objeví problémy s neplacením obědů, škola včas zakročí a pokud se rodina dozví, že by mohla přijít o sociální dávky, tak raději dlužnou částku co nejrychleji uhradí.

Pro ideální výsledky v přípravném ročníku by bylo dobré, kdyby byl počet dětí ve třídě co nejmenší, aby se jim mohli učitelé a asistenti co nejvíce věnovat. Děti ze sociálně znevýhodněného prostředí jsou ve výuce o něco málo pomalejší, a proto je potřeba, aby se v hodinách probíralo méně látky ale s větší intenzitou opakování. Dobré je také, pokud má rodina předešlou zkušenost s přípravnými třídami, které navštěvovaly již jejich starší děti. Vědí proto, co od přípravného ročníku mohou očekávat a jak své dítě připravovat. Do přípravných tříd chodí samozřejmě i děti cizinců nebo děti s odkladem. I jim přípravný ročník pomůže překonávat nedostatky, kvůli kterým jim byla odložena povinná školní docházka.

Přípravné ročníky jsou velmi doporučovány a označovány jako prospěšné. Hlavním důvodem, proč by děti ze sociálně znevýhodněného prostředí měly navštěvovat přípravné třídy je to, že rodiče zanedbali jejich výchovu a rozvoj, a proto je potřeba, aby alespoň krátce před vstupem na základní školu rodiče zvýšili intenzitu svého zájmu o vzdělávání dětí a tím je lépe připravili na budoucí život.

7 SUMMARY

Education of children from socially disadvantaged environment is a very important issue, and that is why we need to deal with this topic. The purpose of this thesis was to investigate whether a form of preschool education - preparatory classes have any influence on how successful the children from socially disadvantaged environment will be at the start of primary school.

The method and intensity of education of these children is very important for their future development, and it is obvious that their education should begin as soon as possible. The preparatory classes are great way how to start their education. Thanks to preparatory classes children can adapt to the environment and stress that awaits them when they start primary school, children develop their social and intelligence side, they can maintain attention longer, they have better self-care, motor skills, they respect authority, which is at primary school very important and also they know the school rules and they are familiar with the way the school runs. Children who entered preparatory classes are very mature, they manage hygiene habits, which is a big problem for children from socially disadvantaged background, because the conditions they live in are not ideal and it is necessary for these children to learn all these habits before they enter a primary school.

If children do not enter the preparatory class or kindergarten they may have problems with entering primary school. There are even cases of children that can not manage these claims without any form of preschool education. It is visible especially in the first and second year of primary school whether children attend the preparatory classes. In third grade, children are already adapted and it is difficult to say whether they entered the preparatory class. If they do not, the children have to catch up everything during the studies in primary school.

The other options is kindergarten, but it has a lot of disadvantages. Firstly, it is the financial side, because kindergartens are compared preparatory classes paid and not every family from socially disadvantaged backgrounds can afford it. Another drawback is that children in kindergartens are not used to being without their parents, and they are not independent enough. Another advantage of the preparatory year is that children are used to work at school and are they are not fixed to their family. If children from socially disadvantaged backgrounds are signed in kindergarten, there is another problem, and it is poor

attendance. Parents of children in kindergarten often do not take them there so they do not have the necessary habits and the amount of money given to this process are wasted.

The question whether the preparatory class should be divided by nationalities has two different camps. The first camp argues that there should be separate preparatory classes. The reasons for this point of view are that separate preparatory classes teachers have closer relationship with the children's parents, which is very important and that each nation has its own culture and each one is different and that children at such young age should grow up with the members of their nationality. The contrary point of view is that preparatory classes should be merged, mainly because the better ones can move forward, weaker ones and the weaker ones may have greater motivation to learn. Furthermore, children will get used to one another no matter what nationality they have, because in adult life they will also have to live in one company. Children from socially disadvantaged backgrounds having problems with hygiene so they can pick up a lot of things from others and improve their habits. It is also important that little kids adapt quickly so they need to be with others at early age.

Behavior in preparatory classes is not problematic, even manners towards others are discussed in these classes and it prepares children how they should behave during class or during breaks at primary school. Behavior is obviously quite individual as well as other things, and sometimes there is more or less work. Preparatory classes also focus on activities for children and try to lead them to regular exercise and physical activity.

An important factor leading to successful entry to primary school is a correct attendance. If a child does not go to the preparatory class regularly, there can not be expected good results. This is primarily the fault of parents who do not prepare their children for the enter of preparatory classes and they often leave their children at home. It also might be associated with the financial situation of families. They might not have money for snacks so they will not send their children that day to school. Another reason may be the early start of classes, and therefore some preparatory classes adapted and started teaching a little later.

It is necessary to maintain permanent contact with the parents of these children, because they are the ones who are the most responsible for the growing up of their children and for the way they learn. Schools must provide information to the parents and give them all necessary information useful for the enter to primary school. Parents need to work with children at home, and it is a big stumbling block. The family often thinks mistakenly that the

preparatory year will do everything and that they do not have to worry about anything. The opposite is true and it is necessary to work with children even after school. Families communicate with children insufficiently and this can lead to problems with integration into the team. There might be a problem with communication between parents and the preparatory class teachers, but it is rather a matter for the school, how this relationship is set and how the school can arrange the communication with these families. If the children want to be successful in preparatory year, so the parents need to check whether the children have their school supplies ready and they need to learn hygiene habits at home too. The family has an impact on everything, and therefore it is necessary that parents have to cooperate with children and lead them to the right direction. Even behavior which children show at school is often taken from their parents or siblings, and therefore it is necessary to act decently in front of small children. If the family takes a good care for their children at home, there is no need to give the children in the preparatory year any special treatment. Parents must ensure that their children get up in the morning and push them to go regularly to the preparatory classes. Lack of impulses from families is a common problem, why the preschoolers have problems with entering elementary school. Parents must watch children and be sure that they are doing their homework and no one else can write it for them. Parents of children from socially disadvantaged backgrounds do not feel the need to help children with learning at home and therefore, everything depends on the children themselves. Sometimes the teachers at schools face the problem of communications with parents of children from socially disadvantaged backgrounds. Children are often picked up from school by different people and when the teacher needs to tell something to the parents it is not always clear that they will get that information. Other problem occurs even during class meetings, where parents of children from socially disadvantaged backgrounds often do not go, but fortunately parents sometimes arrange a private meeting with the teacher at other time. Communication with parents in the after school care is good, but the parents of these children rarely use these services. If there is problem with paying lunches, school intervenes and the family knows that they could lose their welfare benefits and they rather pay everything on time.

It would be good for ideal results in the preparatory class if the class size would be as small as possible, so the teachers could give the children as much attention as possible. Children from socially disadvantaged backgrounds are in teaching a little slower and therefore

there is a need to learn less topics with greater intensity of repetition. It is also good if the family has previous experience with the preparatory classes thanks to older siblings, so they know what to expect from the preparatory year and how to prepare their children. Preparatory classes are also for foreign children or children with the postponement. Preparatory year will help to overcome the deficiencies due to which they have been postponed.

The preparatory classes are highly recommended and referred as beneficial. The main reason why children from socially disadvantaged backgrounds attend preparatory classes is that parents neglect their education, and now there is a need for the parents to increase the intensity of their interest of their children's education and prepare them better for their future lives.

8 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. BAKALÁŘ, Petr. Psychologie Romů. Praha: Votobia, 2004. Kontroverzně. ISBN 80-7220-180-8.
2. BALVÍN, Jaroslav. Společně: (spolu s Romy k multikulturní výchově ve školství) : setkání romské i neromské mládeže s pedagogy a přáteli v Brně 12.-14. dubna 1996. Ústí nad Labem: Hnutí R, 1997. ISBN 80-902149-2-4.
3. BALVÍN, Jaroslav a Július TANCOS. Romové a sociální pedagogika: 18. setkání Hnutí R v Přerově a Levoči, 7.-9. června 2001. Ústí nad Labem: Hnutí R, 2001. ISBN 80-902461-4-1.
4. BITTNEROVÁ, Dana a Mirjam MORAVCOVÁ (eds.). Etnické komunity. Vyd. 1. Praha: FHS UK, 2013, 223 s. Agora (Univerzita Karlova). ISBN 978-80-87398-45-6.
5. JAKOUBEK, Marek a Lenka JAKOUBKOVÁ BUDILOVÁ (eds.). Cikánské skupiny a jejich sociální organizace. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009, 359 s. Etnologická řada. ISBN 978-80-7325-178-9.
6. KALOVÁ, Jitka a Milada ZÁVODSKÁ. Druhá směna: jak využívat dějiny Romů ve výuce na 2. stupni ZŠ : jak využívat literaturu Romů ve výuce na 2. stupni ZŠ. 1. vyd. Praha: Romea, 2012. ISBN 978-80-904106-1-9.
7. NEČAS, Ctibor. Romové v České republice včera a dnes. 4. dopl. vyd. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1999. ISBN 80-7067-952-2.
8. PRESOVÁ, Jana. Deficity dílčích funkcí u dětí ze sociálně znevýhodněného a kulturně odlišného prostředí. Brno, 2010. Diplomová práce. Masarykova Univerzita. Vedoucí práce Leona Běhounková.
9. POSPÍŠIL, Ondřej. Vliv předškolního vzdělávání romských dětí na úspěšnost při vstupu na základní školu – případová studie ze ZŠ Evžena Rošického v Jihlavě. České Budějovice, 2014. Bakalářská práce. Jihočeská Univerzita v Českých Budějovicích. Vedoucí práce Salim Murad.
10. RUFEROVÁ, Hana. Co už umím: česko-romské povídání pro přípravné třídy. Vyd. 1. - dot. Praha: Fortuna, 1998. ISBN 80-7168-538-0.
11. SAMKOVÁ-VESELÁ, Klára. Romská otázka: psychologické důvody sociálního vyloučení Romů. Vyd. 1. Praha: Blinkr, 2011, 95 s. ISBN 978-80-87579-03-9.
12. SEKYT, Viktor. Manuál pro romské pedagogické asistenty. Dat. vyd. neuvedeno. Humanitas – Profes, o. p. s.

13. ŠOTOLOVÁ, Eva. Vzdělávání Romů. 2., rozš. vyd. Praha: Grada, 2001. ISBN 80-247-0277-0.
14. ŠTAMPACH, František. Cikáni v Československé republice. Praha: knihtiskař České akademie věd a umění a Českého vysokého učení technického v Praze, 1929.
15. ŠVP pro přípravné třídy: S pohádkou do školy. , 65.
16. TANCOŠOVÁ, Albína. Manuál pro romské pedagogické asistenty. Dat. vyd. neuvedeno. Humanitas – Profes, o. p. s.
17. WEINEROVÁ, Renata. Romové a stereotypy: výzkum stereotypizace Romů v Ústeckém kraji. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2014, 90 s. ISBN 978-80-246-2632-1.

Další zdroje

1. *Desatero pro rodiče dětí předškolního věku* [online]. In: . s. 8 [cit. 2016-03-07]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/ministerstvo/novinar/desatero-pro-rodice-deti-predskolniho-veku?highlightWords=desatero+pro+rodi%C4%8De>
2. *KONCEPCE (PROJEKT) VČASNÉ PÉČE O DĚTI ZE SOCIOKULTURNĚ ZNEVÝHODŇUJÍCÍHO PROSTŘEDÍ V OBLASTI VZDĚLÁVÁNÍ* [online]. , 10 [cit. 2016-03-09]. Dostupné z: http://www.vzdelavani2020.cz/images_obsah/dokumenty/knihovna-koncepci/akcni-plan-vcasna-pece/intextkonceptcevcasnepece.pdf
3. *Konkretizované očekávané výstupy RVP PV* [online]. 2012, , 19 [cit. 2016-03-08]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/predskolni-vzdelavani/konkretizovane-ocekavane-vystupy-rvp-pv>
4. *Záznamový arch pro dítě v přípravné třídě základní školy* [online]. , 5 [cit. 2016-03-07]. Dostupné z: http://clanky.rvp.cz/wp-content/upload/prilohy/1555/priloha_zaznamovy_arch.pdf

9 SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1 – Dotazník

Příloha 1

Cílem mé diplomové práce je zjistit prospěšnost přípravných tříd pro žáky ze sociálně znevýhodněného prostředí z pohledu učitelů, asistentů přípravných tříd a učitelů na ZŠ.

Vyplněním tohoto dotazníku pomůžete získat potřebné informace k vyhotovení této studie.

Vše je dobrovolné a anonymní.

Děkuji za Vaši spolupráci.

Ondřej Pospíšil, Pedagogická fakulta, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, obor Učitelství anglického jazyka pro 2. stupeň základních škol, Učitelství základů společenských věd a občanské výchovy pro SŠ a 2. stupeň ZŠ

Dotazník

Myslíte si, že má přípravný ročník vliv na nástup na ZŠ? Případně jaký?

Doporučujete navštěvování přípravného ročníku?

Měly by být podle Vás přípravné ročníky segregovány na přípravné ročníky romské a neromské? Proč ano, proč ne?

Potřebují žáci, kteří pochází ze sociálně znevýhodněného prostředí a prošli přípravným ročníkem, nějakou speciální péči?

Je nějaký rozdíl v úspěšnosti během studia na ZŠ mezi žáky ze sociálně znevýhodněného prostředí, kteří prošli přípravným ročníkem, a těmi, co přípravným ročníkem neprošli?

Jaké bývá chování žáků ze sociálně znevýhodněného prostředí?

Dopomáhá přípravný ročník těmto žákům k samostatnosti ve vyučování?

Bývá tělesná zdatnost žáků ze sociálně znevýhodněného prostředí srovnatelná s ostatními žáky nebo se nějakým způsobem liší?